غەفوور مەخمووری

حەیران

چەمك - ناوەڕۆك - سەرهەڵدان

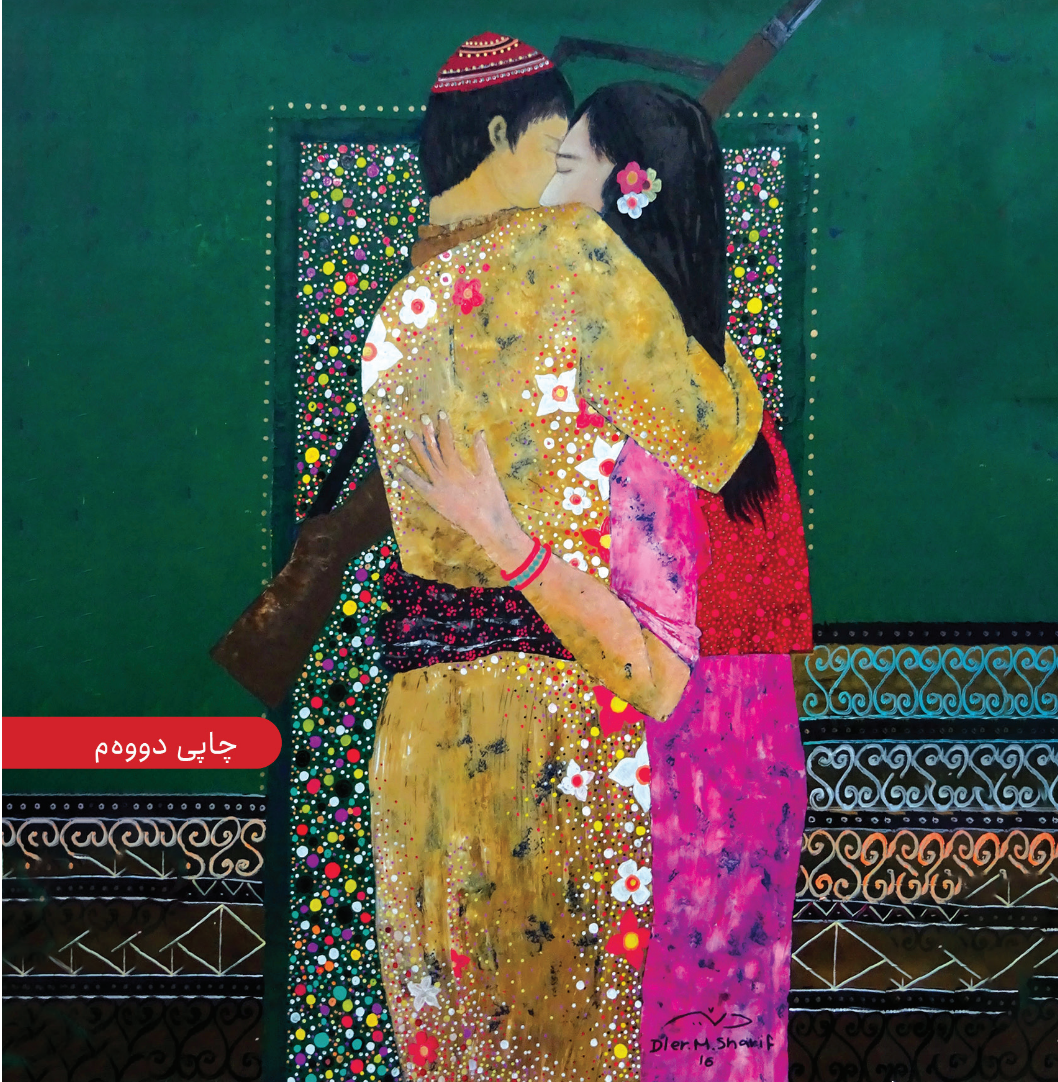

چاپی دووەم

حەیران

غەفوور مەخمووری

حەیران

(چەمك - ناوەڕۆك - سەرهەڵدان)

غەفوور مەخمووری

چاپی دووەم ٢٠٢٥ هەولێر - كوردستان

حەیران

(چەمک، ناوەڕۆک، سەرهەڵدان)

بابەت: **لێکۆڵینەوە**

ناوی نووسەر: **غەفوور مەخمووری**

پیت چنین و هەڵەچنی: **زیلان سارمەمی**

تابلۆی بەرگ: **دلێر محەمەد شەریف**

دیزاینی ناوەو بەرگ: **بەلوگرافیك - ٠٧٥٠٥٧٥٨٤٢٨**

چاپ: **چاپی دووەم ٢٠٢٥**

تیراژ: **١٠٠٠ دانە**

چاپخانە: **ماردین**

لە بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کتێبخانە گشتییەکانی کوردستان

ژمارە (١٤٩)ی ساڵی ٢٠٢٥ ی پێدراوە.

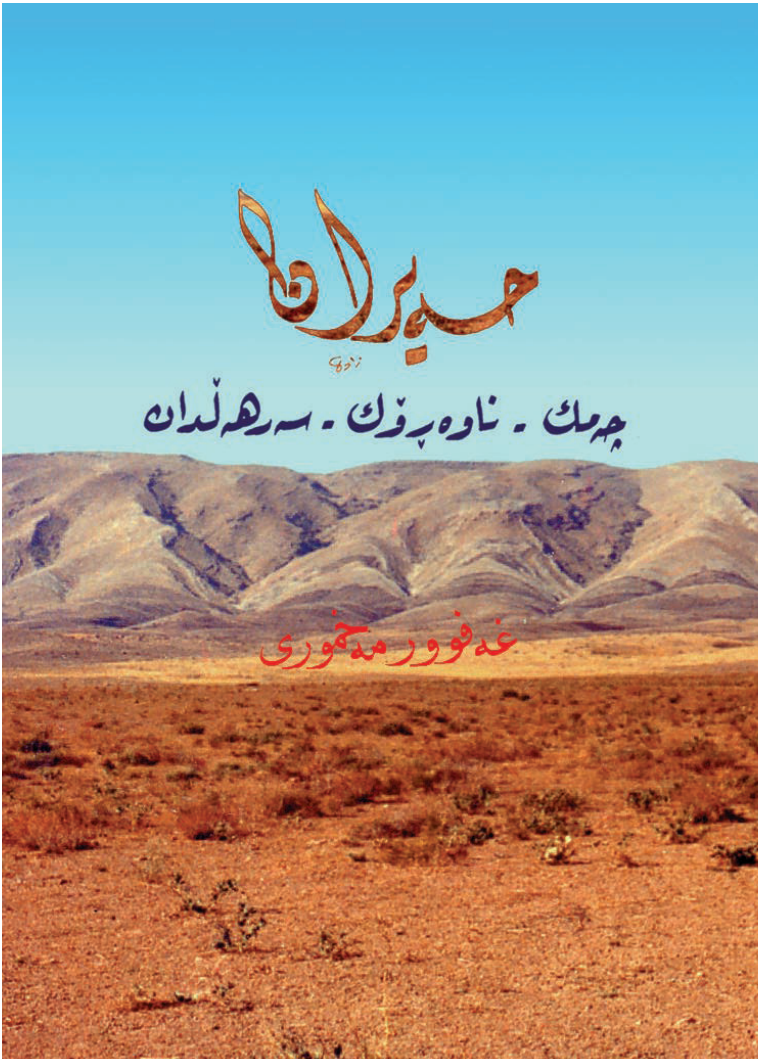
حەیران
چەمک - ناوەڕۆک - سەرهەڵدان
غەفوور مەخمووری

پێڕست

پێشەکی/ بەدران ئەحمەد حەبیب ٩

پێشەکی ٢٥

فەسڵی یەکەم / چەمکی حەیران

بەشی یەکەم

پێناسەی حەیران ٣١

بەشی دووەم

لە هەگبەی حەیراندا ٣٨

بەشێ سێیەم

جۆرەکانی حەیران ٤٥

فەسڵی دووەم / ناوەڕۆکی حەیران

بەشی یەکەم

حەیران لە رووی فۆڕمەوە ٥٥

بەشی دووەم

حەیران لە رووی ناوەڕۆکەوە ٦١

فەسڵی سێیەم / سەرهەڵدانی حەیران

بەشی یەکەم
سەردەمی سەرهەڵدانی حەیران........ ٨٣
بەشی دووەم
مەڵبەندی سەرهەڵدانی حەیران........ ٨٦
ئەنجام........ ٩٧

پاشکۆکان........ ١٠١
پاشکۆی یەکەم........ ١٠٣
پاشکۆی دووەم........ ١١١
پاشکۆی سێیەم / وێنەکان........ ١١٥

سەرچاوەکان........ ١٥٢

پێشەکی

بەدران ئەحمەد حەبیب

حەیـران جۆرێکـە لـە ئـاوازی کـوردی، بەدەنـگ هەڵکـردن و ئـای ئایەکـی پـڕ لـە گـەرووەوە دەگوتـرێ و لـە چەنـد رسـتەیەکی کـورت پێکـدێ کـە تیایـدا هەسـت بـە ئەوینێکـی گـەرم و پـڕ لـە کـوڵ دەکـرێ. حەیـران، یـان هەسـتی عاشـق (کـە زۆر جـار حەیرانبێژەکـە خۆیەتـی) بەرامبـەر ئەویندارەکـەی دەردەبـڕێ یـان بـاس لــە رووداوو بەســەرهاتێك دەکات. حەیــران، زۆر لەکورتــی دەبڕێتــەوەو، هەســتێکی بروســکە ئاســا بەدەمارەکانــی مرۆڤــی گوێگــردا ســەر دەکات و دەیهەژێنــێ.

زۆر کــەس لەوانــەی لــە حەیــران دواون، هەروەهــا گوێگرانــی حەیرانیـش، حەیـران بـە ئاوازێکـی فۆلکلـۆری تێدەگـەن، وا دەزانـم ئەمـە زۆر راسـت نییـە لەبـەر ئـەوەی هـەر حەیرانبێژێـك حەیرانـی خـۆی هەیـەو بـە نـازداری خۆیـدا هەڵدەڵـێ، یـان باسـی رووداوو بەســەرهاتێك دەکات کــە بەســەر خــۆی هاتــووە یــان بۆیــان

گێڕاوەتــەوە، لەوانەیــە هەندێــك لــە حەیرانبێــژان حەیــران لــە ئەوانیــتر وەربگــرن و بیڵێنــەوە بــەڵام بەشــێوەیەکی گشــتی حەیــران لــەو جــۆرە ئاوازانەیــە کــە وەکــو دەق دەمــاودەم ناکــەن و لــە نەوەیــەك بــۆ نەوەیەکــی تــر ناگوازرێتــەوە، ئەمــەش بەپێچەوانــەی پێناســەی فۆلکلــۆرە کــە دەمـاودەم دەکات و لـە زارێکـەوە دەپەڕێتـە ســەر زارێکــی تــر، هــەر حەیرانێکیــش بــاس و بەســەرهاتی ناوچــەی حەیرانبێژەکــە خۆیەتــی کــە تیایــدا ژیــاوە یــان پیایــدا تێپەڕیــوە، واتــە لــە ناوچەیەکیشــەوە ناپەڕێتــەوە بــۆ ناوچەگەلــی تــر.

گۆرانــی و ئــاوازی تــری کــوردەواری زۆربــەی زۆریــان هــەر نازانــرێ لــە کــوێ ســەریان هەڵــداوە، گۆرانیــی هەڵپەڕکــێ و بــەزم و گۆڤەنــد، یــان لاوك "کــە لــە کرمانجیــی ژووروودا (کلام)ی پێدەگوتــرێ" لەسەرتاســەری ناوچەکانــدا دێــن و دەچــن و لەهــەر شــوێنێکدا مۆرکــی شــێوەزمان و ئاخاوتنــی ناوچەیــی بەســەریاندا زاڵــە و جیــاواز دەبنــەوە لەیەکــتر، بــەڵام زێــدی ســەرهەڵدانیان دەستنیشــان ناکــرێ مەگــەر مێــژوو پێــمان بڵــێ ئــەو رووداوە لــە فڵانــە شــوێن روویــداوە، بۆیــە بــە بۆچوونــی مــن دەبــێ حەیــران بچێتــە خانــەی ئــەو جــۆرە ســامانە گەلێرییــەوە کــە پێــی دەگوتــرێ

"میللی"، ئەمەش هەر سامانێکی نەتەوایەتییە و دەوڵەمەندیی کەلەپووری کورد نیشان دەدات.

حەیران لە بنەڕەتی خۆیدا دەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی گەرمیان و کوێستان کردنی مەڕداران، بەتایبەتی ئەوانەی لە ژیانی نیوەکۆچەری و نیوە دێمانی "گوندنشینی و مانەوە لە دێ"دا دەژیان، لە نیوەی بەهارێوە لە دەشتە گەرمێنەکانەوە بەخۆیان و پەزو مەڕ و ماڵاتیان لەگەڵ هەڵکشانی وەرزی بەهاردا ئەوانیش بەرەو ژوور، بەرەو چیاوو لەوەڕگەو زەنوێرەکانی ژووروو هەڵدەکشان و پێ بەپێ لەگەڵی دەڕۆیشتن هەتا بەهاریان لە هەموو شوێنێکدا تەواو دەکرد، ئەوجا لە ناوەندی هاوین بەدواوە بەرەو ژێر دەگەڕانەوەو دەستیان لە ژیانی کۆچەرایەتی و رەشماڵ نشینی هەڵدەگرت و پایزو زستانی داهاتوویان بەنیشتەجێیی لە خانوو و گوندەکان بەسەر دەبرد.

سەرنج دەدرێ کە حەیران خۆشی دوو جۆرە، جۆرێکیان کە ناوی نراوە (سەرچیایی)، لەمەیاندا حەیرانبێژ بە هەموو فرەوانیی گەرووی تێ هەڵدەکاو بانگ رادەهێڵێ، بۆ ئەوەی

کاتێــك کــە بەڕێــوەن و لــە کۆچــدان دەنگــی بــگات بــە گوێــی خەڵکەکــە، یــان لــە هۆبــە و رەشــماڵەکاندا کــە دوور لەیەکــتر هەڵــدەدران و خەڵکەکــە پــەرت و بــڵاوو لەیــەك دوور کاریاندەکــرد یــان پشــوویان دەدا، دیــارە ئەمەیــان لــە کــۆچ و کۆچبــاری کوێســتان و گەرمیــان کردنــدا گوتــراوە، دوور نییــە زۆربــەی ئەوینــە گــەرم و گــوڕەکان لەمەیانــدا هاتبنــە ســەر زار، شــوان و مەڕلەوەڕێــن، ئەوانــەی حەیرانیــان دەچــڕی و، بەتەنیــا بەدەشــت و کەژانــەوە دەمانــەوە و گــڕی ئەوینــی گراوییەکانیــان، بەحەیرانــی (ســەرچیایی) و دەنــگ هەڵبڕیــن و هــاوارو ناڵەیەکــەوە دەردەهێنــا.

جۆرەکــەی تــری کــە ناویــان نــاوە (مەجلیســی)، ئەمەیــان لەمــاڵان و کــۆڕو کۆبوونــەوەی پیــاوان و ماقــوولان یــان لــە دیوەخانــی ئاغــا و بەگانــدا بەدەنگێکــی نــەرم و هێــور گوتــراوە، هەڵبەتــە حەیرانبێــژان کــە دەنگیــان خۆشــە، گەروویــان گونجــاوە بــۆ گوتنــی هــەردوو جــۆرە ئاوازەکــە بــەڵام لەوانەشــە هەندێکیــان هــەر جــۆری (مەجلیســی)یان بــەلاوە پەســندو گونجــاو بــوو بــێ بەتایبەتــی هەندێــك لــەو حەیرانبێژانــە کــە پیــاوی ناوســەرەو ماقــووڵ بوونــەو شــایەنی ئــەوە بوونــە لــە جڤــات و نــاو پیاوانــدا

دانیشـــن و گەرمیـــی ژیـــان و ئەویـــن و بەســـەرهات و رووداوە کۆمەڵایەتـی و قارەمانەتییـەکان بەردەنـە نـاو دڵـی دانیشـتووان و دەروونیـان بەجـۆش بێنـن.

هەڵبەتـە نابـێ ئەوەمـان لەبیـر بچـێ کـە حەیـران تەنیـا پاوانـی پیـاوان نەبـووە، زۆر ئافرەتیـش هـەن حەیرانیـان گوتـووە، بەتایبەتـی لەپرسـەو تازیمانـەدا کـە بەکۆچکردووانیانـدا هەڵـداوەو بەحەیـران شـینیان بـۆ گێـڕاون و، کـۆڕی گریـان و فرمێسـك باراندنیـان بـۆ گـەرم کـردوون.

بەبۆچوونـی مـن، مەفتـەن و شـوێنی سـەرهەڵدانی حەیـران بـۆ دەشـتی هەولێـرو بەتایبەتیـش ناوچەکانـی کەندینـاوەو قـەراج دەگەڕێتـەوە لەبـەر ئـەوەی کۆچـی مـەرداران و هـەوار گواسـتنەوەیان بـۆ کوێسـتانان لەوێـوە دەسـتی پێکـردووە، هەرچەنـدە دەشـتەکانی ئـەو ناوچانـە هەتـا بڵێـی بـە پیـتن و بڕیـاری دەغڵودانیـان لەوپەڕیدایـە، بـەڵام لەمـاوەی سـەدەکانی رابـردوودا مـەڕداری بڕبـڕەی پشـتی ژیانیـان بـووە، ئـەو ناوچانـە لەچـاو ناوچەکانـی سـەرەوەتر گەرمـن، بەهـار زوو دێ و زووش بەجێیـان دەهێڵـێ، ئیـتر تـا بەهـار هەڵدەکشـا لەوەڕگەکانیـش کـەم

دەبوونــەوە بەتایبەتیــش کــە هەمــوو ئــەو دەشــتانە دەچێنــدران و شــوێنی لــەوەڕی مــەڕو مــاڵات نەدەمــا، بۆیــە روویــان لەبەرپاڵــی چیــاکان و زەنوێرەکانــی کوێســتان دەکــرد، هەتــا بەهــار بــە بــەرەوە دەچــوو و دنیــا گەرمــتر دادەهــات ئەوانیــش پــێ بەپــێ ســەرەو ژوورتــر دەبــوون و ئەوجــا لــەو ســەرەوە کــە بەهــار لــە هیــچ شــوێنێ نەدەمــا ئەوانیــش دەســتیان بەگەڕانــەوە دەکــرد، لــەم جێگــۆزی و هــەوار گواســتنەوەیەدا، داوو نەریــت و هونەرەکانیشــیان جێگــۆزی دەکــرد و، شــەقڵ و مۆرکــی خۆیــان بەســەر خەڵکــی ناوچــە و رێپێڵگەکانــەوە بەجێدەهێشــت، بۆیــە دەبیــنرێ کــە حەیــران لــە ناوچەکانــی قــەراج و کەندینــاوە دەســت پێــدەکات و لــە ناوچــەی موکریــان بەکۆتادێــت، ئەمــەش رێگــەی کــۆچ و کوێســتان و گەرمیــان کردنــی مەڕدارانــە، لــەم کــۆچ و هــەوار گواستنەوەیەشــدا مــەڕدارەکان دوو رێگەیــان گرتووەتــە پێــش ؛ یەکەمیــان لــە قــەراج و کەندینــاوەوە دەســتپێدەکات و بــەرەو ســەفین و رەوانــدزو لەوێشــەوە بــەرەو ئەودیــو، ئەویتریــان لــە قــەراج و کەندینــاوە یــان دەشــتەکانی خــوارووی هەولێــر بەگشــتییەوە بــەرەو کۆیــەو ناوچەکانــی بیتوێــن و پشــدەر ئینجــا ئەودیــو، واتــە ناوچــەی موکریــان.

رێگـەی یەکەمیـان سـەرەکیتر بـووە لـەوەی دووەم لەبـەر ئـەوەی کۆچـەرەکان بەماوەیەکـی کەمـتر گەیشـتوونەتە چیـاو ناوچـەی زۆزان و کوێسـتانەکان، هـەر لەبـەر ئەوەشـە کـە سـەرنج دەدرێ حەیـران لـەم رێگەیـەدا جۆرێکـی رەسـەنترە، هەروەهـا زیاتریـش بـاوە و ژمـارەی حەیرانبێژەکانیشـی زیاتـرو بەرفرەوانـترن، بەڵگەیەکـی تـرم بـۆ ئـەم بۆچوونـە ئەوەیـە، لـە حەیرانـی حەیرانبێژەکانـی ناوچـەی هەولێـردا بـەردەوام ئـەم ناوانـە بەرگـوێ دەکـەون: دەشـتی کاولـە قەراجـی، جۆگـەی مەخمـووری، بازاڕگـەی خۆمـان، کەڵکـی حوسـێنی غـازی، زوورگـەزراوی خۆمـان، قەڵاتـی پیـرە هەولێـرێ، سـەربەن و داری شـەکران، سـەرێ سـەفینی، چیـای بەنـی هەریـرێ، زینەتیـر و پـردێ روانـدزێ و... هتـد.

کۆمەڵـە حەیرانێکـی حەیرانبێـژی نـاودار (حەسـەن حەیـران) هەیـە، رووداوو بەسـەرهات و پێداگوتنەکانـی لـە سەرتاسـەری ئـەم ناوچانـە دێـن و دەچـن، هەڵبەتـە وەك لەپێشـەوە گوتـم ئەمـە رێپێڵگـەی ماڵـە کۆچـەر و کوێسـتان و گەرمیـان کەرەکانـی دەشـتی هەولێـر بـووە، لەبـەری رۆژئـاوای ئـەم رێگـەی کۆچەرییـەدا حەیـران نییـە لەبـەر ئـەوەی خەڵکەکـەی بـەزاراوەی کرمانجیـی سـەروو

دەدوێـن، لەبـەری رۆژهەڵاتـی، حەیـران هەیـە بـەڵام وەك گوتمـان تۆزێـك كاڵـترەو ئـەو گـەرم و گوڕییـەی نییـە.

ژمارەیەكـی زۆر لـە حەیرانـە كۆنـەكان، ئەوانـەی تۆمـار كـراون باسـی كـۆچ و بـاری وەرزی بەهـاران و بـەرە و كوێسـتان رۆیشـتن دەكـەن بـەڵام هەندێـك حەیرانیـش هـەن باسـی گەڕانـەوە لـە كوێسـتان دەكـەن.

نابـێ خوێنـەر لـەم قسـانەی سـەرەوە وا تێبـگات كـە حەیـران تەنیـا بـاس لـە كوێسـتان و گەرمیـان كـردن دەكات، نەخێـر مەبەسـتم ئـەوە نییـە هەرچەنـدە ناوەڕۆكـی بەشـێك لـە حەیرانـەكان ئـەم باسـانەن، بگـرە مەبەسـتم ئەوەیـە كـە زێـدی سـەرهەڵدانی حەیـران لـە دەشـتی خـواروی هەولێـر بـووە بەتایبەتـی كەندینـاوە و قـەراج، پاشـانیش بەهـۆی مـاڵ گواسـتنەوەو كوێسـتان كـردن، بـەرەو ناوچەكانـی سـەروو رۆیشـتووەو لـەو ناوچانـە بڵاوبووەتـەوە، بـەڵام وەك گوتمـان بەشـێوەیەكی كەمـترو كاڵـتر.

حەیـران بەرهـەم و زادەی ژیانێكـی گوندەكییانـە و كۆچەرییانـە بـووە، زۆربـەی فۆلكلـۆرو سـامانی زارەكیـی نەتەوایەتیـمان هـەر وایـە بـەڵام حەیـران جیاوازییەكـی هەیـە ئەویـش ئەوەیـە كـە

بەباشــی لەگــەڵ ژیانــی شــاراندا هەڵــی نەکــرد، بەشــێوەیەکی گشــتی حەیــران دوای نەمانــی ئــەو جــۆرە ژیانــە و کوێربوونــەوەی گوندەکانــی دەشــتی هەولێــر، ئەویــش بــەرەو نەمــان و فەوتــان ملــی نــا، هەرچەنــدە (رەســووڵ بێــزار گــەردی) زۆر حەیرانــی خۆشــی گوتــووە بــەڵام دوای ئــەو هونەرەکــە بــە یەکجــاری فەوتــا، هەنــدێ لــە گەنجــە گۆرانیبێژەکانــی وەك (عــارەب عوســمان) تــاك و تــەرا حەیرانیــان گوتــووە، بــەڵام وەك گوتــم حەیــران لەگــەڵ ژیانــی شــاراندا هەڵــی نەکــردو ئــەو بایەخــەی جارانــی نەمــا، هەڵبەتــە زۆر جــۆری سامانی زارەکــی لــە لاوك و قەتــارو ئەڵــڵا وەیســی و... هتــد، ئەمانــەش هــەر بــەرەو فەوتــان دەڕۆن، رەنگــە لەمــەدا گلەیــی لــە دەنگخۆشــان و مۆســیقاژەنانی کــورد بکــرێ کــە روویاندایــە جــۆرە ئاســانەکانی گۆرانــی و پشــتیان لــەم هونــەرە رەســەنانە کــرد کــە ســەرەوەت و ســامانێکی گــەورەی نەتەوایەتیمانــن.

لەبــارەی مێــژووی پەیدابــوون و ســەرهەڵدانی ئــەم هونــەرە زارەکییــە لەنــاو کــوردەواری، ناتوانــرێ شــتێکی بــڕاوەو یەکجارەکــی بگوتــرێ، وەك گوتــم حەیرانبێــژان هەریەکــە و حەیرانــی تایبــەت بەخۆیــان هەبــووە، حەیرانبێــژان تەنیــا هونەرەکەیــان لەیەکــترو

پشتاوپشـــت وەرگرتـــووە ئەگینـــا حەیرانـــی حەیرانبێژانـــی کـــۆن هەمـــووی ون بـــووەو لەگـــەڵ خۆیانـــدا چووەتـــە ژێـــرگڵ، پیشـــەی نووســـین و خوێنـــدەواری و رۆشـــنبیریی نەتەوەیـــی زۆر درەنـــگ لەنـــاو کـــورددا بڵاوبـــووەوە، بەشـــی هـــەرە زۆری ســـامانی زارەکـــی و زمانمـــان فەوتـــاو، نووســـین و گۆڤـــارو کتێـــب تەنیـــا بـــە بنکڕێکـــی راگەیشـــتن، حەیرانیـــش لەســـامانە فەوتاوەکانـــەو کەمێکـــی لـــەم دووا دووایییانـــە نووسراوەتـــەوە یـــان تۆمارکراوەتـــە ســـەر کاســـێت.

بەبـــڕوای مـــن، مێـــژووی لەدایکبوونـــی ئـــەم هونـــەرە زۆر کـــۆن نییـــە و رەنگـــە بـــۆ ٢٠٠-٢٥٠ ســـاڵێك لەمەوبـــەر بگەڕێتـــەوە، بـــۆ ئەمـــەش ئـــەم بەســـەرهاتەی خـــوارەوە بەبەڵگـــە دەهێنمـــەوە.

زســـتانی ١٩٧٦ لەمانگـــی شـــوبات، ئەوکاتـــە کـــە قوتابیـــی پۆلـــی ســـێیەمی ناوەنـــدی بـــووم، شـــەوێکیان گۆڤارێکـــی (رۆشـــنبیری نـــوێ) م بەدەســـتەوە بـــوون باپیـــرم میوانـــی ئێمـــە بـــوو، گوتـــی ئـــەم گۆڤـــارە چیـــی تێیـــدا نـــووسراوە، منیـــش هەندێـــك ســـەرباس و باســـەکانی نـــاو گۆڤارەکـــەم بـــۆی خوێنـــدەوە، یەکێـــك لەوانـــە وتارێـــك بـــوو لەبـــارەی حەیـــران، بەبیـــرم نایـــە کـــێ نووســـیبووی بـــەڵام بابەتـــی نووســـینەکەی ئـــەوە بـــوو ئاخـــۆ حەیـــران لەکەندینـــاوە ســـەری هەڵـــداوەو چـــووە

بۆ موکریان یان بەپێچەوانەوە، لەم بارەیەوە باپیرم شتێکی گێڕایەوە - کە دوای ئەوە بەدوو هەفتە یان کەمتر کۆچی دواییکردو چووە بەر دڵۆڤانیی خودا - پوختەی قسەکانی ئەمانە بوون:

مام برایم هەبوو لە گوندی ئێمە، گوندەکەمان ناوی دووشیوان و لە کەندیناوە بوو، ئێستە ئەو گوندە نەماوە و کوێر کراوەتەوە، من خۆشم (مام برایم)م دیبوو، ئەوکاتە پێش ساڵی ١٩٧٠ تەمەنی گەیشتبووە سەرووی سەد ساڵ، خەڵك وایان دەگوت، ئەم مام برایمە یەكێك بوو لە مێژووزان و بیرەوەری گێڕەوەکان و بیرێکی یەکجار تیژی هەبوو، دەنگوباس و بەسەرهات و رەگ و رەچەڵەکی رەنگە ٢٠٠-٣٠٠ ساڵی خەڵکی ئەو ناوچەیەی زانیبێ، زۆر رووداوی مێژوویی و بەسەرهاتی کۆمەڵایەتیی دەگێڕایەوە، یان خەڵکی دەبردەوە سەر بنەچەکە و بناوانیان، وادیارە خەڵکی تریش هەبوون لە جۆری مام برایم و پێشی ئەو ژیابوون و قسەکانیان جێی متمانە بوو، چونکە هەندێك لە بەسەرهات و رووداوو قسەکانی خۆی دەخستە پاڵ خەڵکانی تر کە لێی بیستبوون، هەڵبەتە ئەو

خەڵکانــەش پیــاوی بیرتیــژو لێــزان و جــێ بــاوەڕ بــوون، ئەمانــە مێــژووزان و ڕەچەڵەکناســی ســەردەمی خۆیــان بــوون و کــۆڕو دیوەخانــی گوندانیــان بــەم بــاس و بەســەرهاتانە گــەرم دادێنــا، جــا بــا بێینــەوە ســەر مەبەســت.

لەبــارەی پەیدابوونــی حەیــران و جێگــەی ســەرهەڵدانییەوە، مــام برایــم گوتبــووی لــە فڵانەکەســم بیســتووە (کــە بەداخــەوە مــن نــاوی ئەمەیانــم لەبیــر نەمــاوە) یەکەمیــن حەیرانبێــژ کــە حەیرانــی داهێنــاوە یەکێــك بــووە بــە نــاوی (حەمــەد حەیــران) و شــوانی گونــدی گاوەرە بــووە، ئــەم حەمــەد حەیرانــە شــوانە، مێگەلــی خــۆی لــە بنــاری قەرەچــووغ و لەداوێنەکانــی گونــدی مەلاکاغــا و گردەشــینە لەوەڕانــدووە و دوای ڕۆژئاوابــوون و دەمەدەمــی شــێوان مێگەلەکــەی بــەرەو گوندەکــەی گەڕاندووەتــەوە، لــەو کاتانــەدا تێــی هەڵکردووەتــە حەیــران و دەنگێکــی هێنــدە پــڕی هەبــووە کــە لــە گونــدی دووشــیوان خەڵــك گوێیــان لــێ بــووە.

مــام برایــم گوتبــووی: ئــەم حەمــەد حەیرانــە یەکەمیــن کــەس بــووە کــە حەیرانــی گوتــووەو ئــەم هونــەرەی هێناوەتــە ئــەم ناوچەیــە، بــەڵام زیاتــر وا پێدەچــێ خــۆی داهێنــەری ئــەم هونــەرە

بووبــێ، بەقســەی مــام برایــم ئەمــە یەکەمیــن کــەس بــووە کــە حەیرانــی گوتــووە.

قســەکانی مــام برایمیــش زۆر جێگــەی بــاوەڕ بــوون، ئــەم مێــژووزان و ڕەچەڵەکناســی ســەردەمی خــۆی بــوو، وادیــارە ئــەو کاتــەش پرســیار هەبــووە ئاخــۆ کــێ یەکەمیــن جــارو لــە کــوێ حەیرانــی گوتــووە، مایــەوە ئــەوەش بڵێــم کــە گونــدی (گاوەرە) لــە زۆر حەیرانــدا نــاوی دێ و گوندێکــی نــاسراوە، دوور نییــە کــە ئەمــەش هــەر بــۆ یەکەمیــن حەیرانبێــژ بگەڕێتــەوە کــە خــۆی خەڵکــی ئــەوێ بــووەو لــە زۆر حەیرانــدا نــاوی گوندەکــەی هێنــاوەو لەوانەیــە دڵبــەرو "حەیران"ەکــەی لــەوێ بووبــێ.

هەندێــك بۆچوونــی تــر مــاوە لەبــارەی ئــەم هونــەرە زارەکییــە، چەنــد جارێــك ئــەم بۆچوونانــەی خــۆم لــەلای بەڕێــزان مامۆســتا شــوکور مســتەفا و د. کوردســتان موکریانــی و کاك غەفــوور مەخمووری و هونەرمەنــد کاك خەلیــل لۆقــا باســکردووە، هەموویــان پەســندیان کــردووەو هانیــان داوم کــە بیانووســم، ســوپاس بــۆ کاك غەفــوور مەخمــووری کــە لەپێشــەکی ئــەم ناملیکەیــەدا دەراوو دەلیڤەیەکــی بــۆ ڕەخســاندم ئەگینــا لەوانەبــوو هەرگیــز نەیاننووســمەوە.

ئـەو هێڵـەی لەقەراجـەوە دەسـت پێـدەکات و بـەرە و کەندینـاوەو دەشـــتی هەولێـــرو ســـەفین و دەشـــتی هەریـــرو خۆشـــناوەتی و تادەگاتـــە ڕەوانـــدزو ئینجـــا کوردســـتانی ئەودیـــو واتـــە بـــەری موکریـــان، وەك گوتمـــان حەیـــران بـــەم هێڵـــەدا لەگـــەڵ کوێســـتان و گەرمیـــان کردنـــی کۆچـــەری و مـــەڕداران ســـەرو خـــواری کـــردووە، هەروەهـــا هێڵەکـــەی تریـــش کـــە دەچێتـــەوە دەشـــتی کۆیـــە و هەیبـــەت ســـوڵتان و پشـــدەر و بیتووێـــن و ئینجـــا ئەودیـــو، ئـــەم دوو هێڵـــە بریتیـــن لـــە هێڵـــی گەواڵـــەی بارانـــی بەهـــاران کـــە ئەوکاتانـــە خەڵکەکـە لـە کۆچـدا دەبـوون یـان لـە تـاوڵ و ڕەشـماڵاندا دەژیـان و مەڕیـان دەلەوەڕانـد، ئەگـەر گـوێ لـە حەیرانـەکان بگریـن گەلێـك جـــار گەواڵەیـــەك لـــە ئاســـمانی قەراجـــەوە دەیهێنـــێ و بازاڕگـــە و کەڵکـی حوسـێنی غـازی دەگرێتـەوە (کـە گـۆڕی پیاوچاکێکـە لـەو شـوێنە و مەزاڕگـەی نیازگرتنـەوەی عاشـقان بـووە)، ئـەم گەواڵەیـە هەندێـك جـار لـە دەشـتەکانی ئـەم دیـوەی زوورگـەزراو دەیڕژێنـێ و هەندێـك جاریـش لـە بنـاری سـەفین یـان لـە بەنـی هەریـر یـان لـە زینەتیـر (کـە کلکـەی چیـای بەنـی هەریـرەو لەوێـوەوە کۆچـەرەکان بـەرەو دۆڵـی بالیسـان ئاودیـو دەبـوون) و، هەندێـك

جاریـش گەواڵەکـە بـەرەو ئەودیـو بردیوویەتـی و لـەوێ بارانەکـەی بارانــدووە.

بـۆ هێڵەکـەی تریـش هــەر وایــە، هەڵبەتــە گەواڵــەی بەهــار ڕووداوێکـــی فیزیایـــی و جوگرافییـــە و ئـــەم هـــەورە ئاوســـانە بەبـاران بەهـۆی (بـا) وە لـە باشـوورەوە بـەرەو باکـوورو باکووری ڕۆژهــەڵات ملیــان دەنــا.

هێڵـی گەواڵـەی بـاران هەمـان هێڵـی بڵاوبوونـەوەی حەیرانـە، گەواڵـەکان لـە خـوارەوە بـەرەو ژوور دەڕۆن، حەیرانەکـەش هـەروا بـووە، سـەیرە، لـەم ڕێکەوتـە جوانـەی سروشـت و کۆمەڵایەتـی کـە ڕەنگـە یەکەمجـار بـەدی بکرێـت و ئاوهـا تێکبکاتـەوە.

گوێگـری حەیـران سـەرنج دەدات، حەیرانبێـژ زۆر جـار کتومـت وەك گەواڵــەی هــەوری بەهــاران چــۆن لــە جێگەیــەك شریخــەو گرمـەی لـێ هەڵدەسـتێ و دەسـتپێدەکات و بەڕێـوە بـەرەو باکـوور نمەبارانێــك دەبارێنــێ، بــەڵام ڕەهێڵــەو ڕێژنــە بەخــوڕو تاوەکــە لــە شــوێنێکی زۆر دوور دەبارێــت، هەندێــك جــار حەیرانبێژیــش وادەکات، دەســپێکی قســەکانی لــە شــوێنێکە و، دەڕوا هەتــا لــە شــوێنێکی دوور، مەبەســت دەپێکــی کــە ئەمــە خۆشــی و بــزەو

سەرسـامییەك بەگوێگرەكـە دەبەخشـێ و گەلێـك جـار لـە كـۆڕو دانیشـتنان (ئوو...)ەكـی دوورو درێـژ لـە دەمـی گوێگـر دێتـە دەرەوە، ئـەم هونـەرەی حەیرانبێژیـش شـان بەشـانی هونـەرو رووداوە سـەیرەكەی سروشـتە.

هەولێر: ١٨ی نیسانی ٢٠٠١

پێشەکی

نەتــەوەی کــورد وەك هــەر نەتەوەیەکــی دیکــەی ســەر رووی زەمیــن خــاوەن فۆلکلۆرێکــی زینــدوو و رەســەنە و، یەکێکــە لــە نەتــەوە دەوڵەمەندەکانــی جیهــان لــە فۆلکلــۆردا و، بەهــۆی ئــەو فۆلکلــۆرە رەســەنە شارســتانێتی و دابونەریــت و مێــژوو و کلتــووری خــۆی پاراســتووە.

فۆلکلــۆر بــەردی بناغــەی ئەدەبیاتــی هــەر نەتەوەیەکــە، (بناغــەی ئــەدەب لــە فۆلکلۆردایــە، فۆلکلــۆر کەرەســەیەکی خــاوی مەزنــە و ســەرچاوەیە بــۆ هونــەرو بوێــژان، ئەگــەر بەباشــی لــە رابــردوو بگەیــن، بەرهەمــی ئەمرۆمــان زۆر رەنگیــن دەبــێ و ئینجــا زۆر بــەوردی لــە گرنگــی فۆلکلــۆر دەگەیــن - گۆرکــی).

گۆرکــی مــەزن بــەم شــێوەیە چــاوی سەرسامی دەداتــە فۆلکلــۆرو مەزنــی فۆلکلــۆر دەنرخێنــێ، ئێمــەش بــۆ ئــەوەی لــە رابردوومــان بگەیــن و بەرهەمــی ئەمرۆمــان رەنگیــن بکەیــن پێویســتە لــە فۆلکلــۆری نەتەوەکەمــان بکۆڵینــەوە.

(حەیــران) کــە بەشــێکی هێــژای ئــەم فۆلکلۆرەیــە، تائێســتا زۆر

کەمــی لەســەر نــووسراوەو بایەخێکــی ئەوتــۆی پێنــەدراوە، کــە لەڕاسـتیدا بابەتێکـی وا دەبـوا تائێسـتا چەندیـن لێکۆڵینـەوەی زانسـتی لەبــارەوە بکرابووایــە، بــەڵام بەداخــەوە جگــە لــە هەنــدێ هــەوڵ لــە بــواری کۆکردنــەوەو چەنــد هەوڵێکــی ســەرەتایی بــۆ لێکۆڵینــەوە شــتێکی دیکــە شــك نابەیــن، ئەمــە لەلایەــك، لەلایەکــی دیکــەوە گەورەیــی و پیــرۆزی حەیــران وایــان کــرد کــە ئــەم لێکۆڵینەوەیــە بــۆ ئــەم بابەتــە ئەنجــام بــدەم، لێکۆڵینەوەکــەم دابەشــی ســەر ســێ فەســڵ کــردووە:

فەسـڵی یەکـەم: لـە سـێ بـەش پێکهاتـووە، لـە بەشـی یەکەمـدا وشــەی (حەیــران)م لێکداوەتــەوەو پێناســەم کــردووە، لەبەشــی دووەمــدا تائێســتا چــی لەبــارەی حەیــران نووسرابــێ وەبەرچــاوم خســتووە، لــە بەشــی ســێیەمدا باســی جۆرەکانــی حەیرانــم کــردووە.

فەسـڵی دووەم: لـە دوو بـەش پێکهاتـووە، لـە بەشـی یەکەمـدا لــە فۆڕمــی حەیــران و لــە بەشــی دووەمــدا لــە ناوەڕۆکــی حەیــران دواوم.

فەسـڵی سـێیەم: ئەویـش لـە دوو بـەش پێکهاتـووە، لـە بەشـی یەکەمــدا لــە ســەردەمی ســەرهەڵدانی حەیــران و لــە بەشــی

دووەمــدا لــە مەڵبەنــدی ســەرهەڵدانی حەیرانــم کۆڵیوەتــەوە.

ئومێــد دەخــوازم بــەم کورتــە لێکۆڵینەوەیــەم ســواڵەیەکم خســتبێتە ســەر گیشــە و گەلاوێــژی ئەدەبــی فۆلکلــۆری کــوردی و چەنــد روبەیەکــم لەڕاســتە رەوســەی حەیــران دەورکردبێتــەوە.

غەفوور مەخمووری

هەولێر ١٩٩٥/٥/١٥

فەسڵی یەکەم

چەمکی حەیران

بەشی یەکەم
پێناسەی حەیران

وشـەی حەیـران وەك دانەیەکـی فەرهەنگـی مانـای (سەرسـوڕماو، سـەرگەردان، بەڵاگێـڕ) دەگەیەنێـت، جگـە لـەوەش واتـای جـۆرە مەقامێکـی کـوردی دەبەخشـێت کـە لەسـەر مەقامـی بەیـات دەگوترێـت.

لـە زمانـی عەرەبیشـدا (حەیـران) لـە (الحیـرە)ەوە هاتـووە کـە کەسێك لـە کارێکیـدا یـا لـە هەڵوێسـتێکیدا دووچـاری وڕی و گێـژی بێـت و سـەری لـێ بشـێوێ ئـەو کەسـە (حائـر) یـان (حەیـران)ی پێدەڵێـن.

هـەردوو وشـەی (حەیـران)ی کـوردی و عەرەبـی هەریەکەیـان دانەیەکـی فەرهەنگـی زمانەکـەی خۆیانـن و بەنـدن بەزمانەکـەوە، جـۆرە لێکچوونێـك لەنێـوان هـەردوو وشـەکەدا هەیـە، ئەویـش زۆر جـار حەیرانبێـژ لـە دووری خۆشەویسـتەکەیدا وڕو گێـژ دەبـێ و ئاگـری ئەڤینـی گراوەکـەی سـەری لێدەشـێوێنێ، بـەڵام ئەمـە ئـەوە ناگەیەنـێ کـە هـەردوو وشـەکە یەکـبن، لەبـەر ئـەوەی (حەیـران)ە

کوردییەکە کوردییە و لای کورد بۆتە ناوی مەقامێك و چەمکێکی تایبەتی هەیە و ئەوەی لای عەرەبیش ئەوا تایبەتە بە عەرەب و لە فەرهەنگی عەرەبیدا واتای خۆی هەیە کە لەسەرەوە باسمانکرد.

تا ئێستا زۆر کەم لەبارەی (حەیران)ەوە نووسراوە، بۆیە پێناسەکردنی حەیران بەپێی ئەو سەرچاوەو نووسینانە دەکەین کە تائێستا بڵاوکراونەتەوە.

(د.مارف خەزنەدار) بەم شێوەیە لە حەیران دەدوێ: (وشەی "حەیران" بۆ ئەم بابەتە شیعرە بەکاردەهێنرێ کە بەشێوەی کرمانجی خواروو "سۆرانی" هەڵدەبەسترێ، وە زیاتر لە ناوچەکانی هەولێرو کۆیەو رەواندزو مەهابادو سنە، بەتایبەتی لەناو خێڵەکاندا باوە.)[1].

(د.مارف خەزنەدار) تەنها لەڕووی دەرەوە سەیری حەیرانی کردووە و باس لە کێش و قافیەی حەیران دەکات، لەبەر ئەوەی کتێبەکەی (کێش و قافیە لە شیعری کوردیدا) تایبەتە

---

١. مەعروف خەزنەدار- کێش و قافیە لە شیعری کوردیدا- الوفاء- بەغدا- ١٩٦٢- ل٣٨-٣٩.

بــە كێــش و قافیــە بۆیــە بــاس لــە ناوەڕۆكــی حەیــران نــاكات، جگــە لەمــەش (حەیــران)ی بــە بابەتێكــی شــیعر دانــاوە، كــە ئەمــەش پێچەوانــەی رای زۆربــەی زۆری لێكۆڵەرەوانــی حەیرانــە، زۆربــەی زۆری لێكۆڵەرەوانــی حەیــران حەیرانیــان بــە (پەخشــانە شــیعر) دانــاوە، (لەبەشــی یەكەمــی فەســڵی دووەمــی ئــەم لێكۆڵینەوەیــەدا بــەوردی بــاس لــەم بابەتــە كــراوە)، (خالــد جوتیــار) دەڵــێ: (حەیــران پارچــە پەخشــانێكی پــاراوو ناســكە، بەزمانێكــی ســادەی خۆمانــە نــووسراوە دەشــێ "پەخشــانە شــیعری" پێبگوتــرێ و دەســتوورو ئــاكاری تایبەتــی خــۆی هەیــە، ئەگــەر ســەربەندو دوابەنــدی یەكنەگرنــەوە بــە حەیــران دانانرێــت، حەیرانیــش بەشــی زۆری دڵــداری و وەســفە لــەم دواییەشــدا هەســتی نەتەوایەتــی و مەســەلەی شــەڕو كارەســاتەكانی لەئامێــزی خــۆی گرتــووە)[٢].

هەروەهــا (رزگار خۆشــناو) بــەم شــێوەیە حەیــران دەناســێنێ: (تایبەتــە بەناوچــەی "ســۆران" بەتایبەتــی لــەم هەرێمانــەدا بنچــی خــۆی داكوتــاوەو بــووە بــە زمانحاڵــی خەڵــك: "دەشــتی هەولێــر-

---

٢. - خالد جوتیار- كورتە سەرەتایەك- حەیران، رۆشنبیری نوێ- ژ (٦٣)- ل٤٢.

بەشـــێك لـــە خۆشـــناوەتی- بەشـــێك لـــە هەرێمـــی پشـــدەر")[٣]، هەروەهـــا دەڵـــێ: (رســـتەكانی حەیـــران ڕەوتـــی شـــیعری تـــەواوی نییـــە، لەمـــەدا بـــاس لـــە دڵـــداری و وەســـف و جوانـــی و شـــۆخ و شـــەنگی ئافـــرەت و سروشـــت و كەلچـــەری نەتـــەوەی كـــورد دەكات، هەروەهـــا بەشـــێوەیەكی گشـــتی و لـــە قالبێكـــی تـــەرزو پـــڕ لـــە ســـۆزی خەیاڵـــی و دڵگیـــری كـــە بەتـــەواوی گوێگـــر دەخاتـــە دەریـــای خۆشەویســـتی و ژیانێكـــی نوێـــوە)[٤].

(ئەســـعەد عـــەدۆ)ش لـــە پێناســـەی حەیرانـــدا دەڵـــێ: (حەیـــران جـــۆرە مەقـــام و ئاوازێكـــی تایبەتـــە، ئـــاوازی شمشـــاڵی شـــوانەكانی دەشـــت و دۆڵ و پـــاڵ شـــاخەكانی كوردســـتانە، ئـــەو دەنگـــە زوڵاڵـــە ڕەســـەنی كـــوردە، ئـــەو پەخشـــانە ڕازاوەی ســـەروبن گرێدراوەیـــە، ئـــەو دەنگـــەی كـــە مرۆڤـــی كـــورد دەگەڕێنتـــەوە جیهانـــی بەرفـــرەوان و ڕەســـەنی نەتـــەوەی كـــوردو بەئاســـمانی كوردســـتان باڵەفڕكـــێ دەكا...)[٥-٦].

---

٣. - رزگار خۆشناو- مەقامە تایبەتەكانی كورد، ڕۆشنبیری نوێ- ژ (٨١)- ل٤٠.
٤. سەرچاوەی پێشوو.. ل٤١.
٥. ئەسعەد عەدۆ- لاوك و حەیران لەفۆلكلۆردا، ڕۆشنبیری نوێ- ژ (١١٠)- ل١٥٢.
٦. ئەسعەد عەدۆ- لیرەیەك لەگەنجینەی نەتەوەی كورد- علاء- بەغدا- ١٩٨٤- ل١٣.

(ئەحمــەد حەیران)یــش لــە (دیوانــی حەیرانبێــژان)دا دەڵــێ: (جۆرێکــە لــە جۆرەکانــی مەقــام، تایبەتــە بــە نەتــەوەی کــورد، جــۆرە ئــاوازو هەڵبەســتێکی تایبەتــی خــۆی هەیــە، لــە لادێــوە ســەریهەڵداوە، شــێوەی داڕشــتنی زیاتــر دەچێتــەوە ســەر پەخشــانە هــۆزان، چونکــە هەمــوو دوابەندەکانــی بەیــەك قافیــە کۆتایــی دێــت، بــەزۆری باســی جوانــی ئافــرەتو، دڵــداری و، وەســفی سروشــت و کەمێکیــش ســتایش و پیاهەڵــدان دەکات)[٧].

ســەعدوڵڵا ئیســماعیل شــێخانی کــە ئەویــش یەکێکــە لەوانــەی بایــەخ بــەم بــوارە دەدا دەڵــێ: (لەنێــو دەریــای هونــەری گۆرانــی کــوردی حەیــران شــەقڵێکی تایبەتــی هەیــە لەپــاڵ مۆرکێکــی رەســەنانەی کوردیــدا هــەردەم گۆشــکراوی خــەم و پــەژارە بــووە)[٨].

(نامــق هاوکار)یــش وا لــە حەیــران گەیشــتووە: (حەیــران ئــەم وشــە ناســك و پاراوانــە، ئــەم وشــە پــڕ جــۆش و خرۆشــانە، ئــەم وشــە ســادەو دەروون تەزێنانەیــە کــە حەیرانبێــژ لــە ســەربەندو دوابەنــد لێکیدەداتــەوەو بەســەروایەکی وەکــو یــەك دەســتی

---

٧. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان- ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٥.

٨. سـەعدوڵڵا شـێخانی و خالـد جوتیـار- حەیـران و مەرگـی غەریبـان- الحـوادث- بەغـدا- ١٩٩٠- ل٦.

پێــدەکاو کۆتایــی دێنێــت)[٩].

ئــەم پێناســانەی ســەرەوە، تێگەیشــتنی ئــەو کەســانەیە کــە لــە حەیرانیــان کۆڵیوەتــەوە، دیــارە چێژوەرگرتــن و تێگەیشــتن لــەلای هــەر خوێنــەرو نووســەرێك بەشــێوەیەکەو چەمــك و دەلالەتــی خــۆی هەیــە، هــەر بۆیەشــە هــەر یــەك لــەو نووســەرانە بــە جۆرێــك لــە حەیــران گەیشــتوون، هێنانــەوەی ئــەم پێناســانەش بــۆ ئەوەیــە کــە خوێنــەر بــە وردی ســەرنجیان بــدات و لەمــەوە لــە چەمکــی حەیــران بــگات.

بــەلای منــەوە حەیــران ئــەو ئــاوازە بەســۆزەیە کــەوا لــە گــەرووی شمشــاڵی شــوانەکانی کوردســتان دێتــە دەرەوەو بەڕۆژگارێکــی ترمــان ئاشــنا دەکات ئەویــش ڕۆژگاری رابــردووە، باســی ژیانــی ســادە و ســاکاری کۆمەڵــی کــوردەواری و جوانــی و ناســکی ئافــرەت و خۆشەویســتی نێــوان کوڕەتیمــە حەیــران و کچەتیمــە حەیــران و جوانــی و رازاوەیــی سروشــتی کوردســتان و، راوو راوشــکارمان بــۆ دەکات و، ســۆزی پەنــگ خــواردووی نــاوەوەی کوڕەتیمــە حەیرانــە و دەکوڵــێ و هەڵدەچــێ!!

---

٩. هەمان سەرچاوە- ل٤٧

حەیــران ؛ تۆمــاری ئەڤینــە و بــاس لــە بەمــراد نەگەیشــتن و بێوەفایــی ماڵــە بابــی نــازدار حەیرانــێ لــە بەرامبــەر خۆشەویســتی و وەفــاداری کچەتیمــە حەیــران و کوڕەتیمــە حەیرانــێ دەکات، هەناســەیەکە بــۆن کــروزی دووری و ســۆزداری و توانــەوەو هەڵقرچــان و فەنــا بوونــی لێــدێ!! هەنــدێ جاریــش خۆشــی و ناخۆشــی نەتــەوەو کارەســات و ڕووداوو نەهامەتییــەکان لــە ئامێــز دەگــرێ.

بەشی دووەم
لە هەگبەی حەیراندا

سەرەڕای دەوڵەمەندی حەیران لە فۆلکلۆری کوردیدا تائێستا شتێکی ئەوتۆ نەکراوە بۆ ساخکردنەوەو لێکۆڵینەوەی حەیران، لەبواری کۆکردنەوەشدا ئەوا شتێکی زۆر کەم کراوە، بۆیە کە لێکۆڵەرەوەی کورد بیەوێ لەم بابەتە بکۆڵێتەوە تووشی هیلاکی دێت لەبەر ئەوەی سەرچاوە بۆ ئەم باسە زۆر کەمەو ئەوەی کە هەشە زیاتر تۆمارکردنی دەقی (حەیران)ە بێ لێدوان و لێکۆڵینەوە.

دوای گەڕان بەدوای سەرچاوەو نووسین بۆ ئەم باسە، چەند سەرچاوەیەکم کەوتە دەست ئەگەر تایبەتیش نەبن بە حەیران، ئەوا بەکورتی باسیان لە حەیران کردووە، پێویستە ئەو سەرچاوانە تۆماربکرێن، بۆ ئەوەی ئەگەر یەکێك ویستی لەبارەی (حەیران) بنووسێ بگەڕێتەوە سەریان، ئەوەی تائێستا وەچنکم کەوتبێ ئەمانەن:

١- کوردی - مەریوانی، گۆرانی، چاپخانەی أیتام، بەغدا، ١٩٣٢،

ئـەم كتێبـە دەقـی (٨) حەیرانـی گرتۆتـە خـۆ بەبـێ هیـچ لێدوانێـك.

٢- رەسـووڵ بێـزار گـەردی، بـژار، دار المعرفـە، بەغـدا، ١٩٥٧، دەقـی (٥٠) حەیـران بـێ لێـدوان.

٣- رەسـووڵ بێـزار گـەردی، گوڵـە مێلاقـەی كوردسـتان، النجـاح، بەغـدا، ١٩٦٠، دەقـی (٤٣) حەیـران بـێ لێـدوان.

٤- د.مـارف خەزنـەدا، كێـش و قافیـە لـە شـیعری كوردیـدا، الوفـاء، بەغـدا، ١٩٦٢ دەقـی (٢) حەیـرانی بڵاوكردۆتـەوەو لـەڕووی قافیـەوە لێیـدواوە.

٥- محەممـەی مـەلا كەریـم، كۆمەڵێـك لاوك و حەیـران، الشـفیق، بەغـدا، ١٩٦٨، دەقـی (٩٥) حەیـران، بـێ لێـدوان، ئـەوەی شـیاوی باسـە دەقـی حەیرانەكانـی نێـو ئـەم كتێبـە هەڵـەی زۆریـان تێدایـە، بـە بـڕوای مـن كاكـە حەمـەی مـەلا كەریـم خـۆی دایڕشـتوونەتەوە، بۆیـە ئـەو هەمـوو هەڵەیـەی تێكەوتـووە.

٦- محەممـەد كەریـم شـەریف، فۆلكلـۆری هۆنراوەكانـی كـوردەواری، الحـوادث، بەغـدا، ١٩٨٦، دەقـی (٤) حەیـران بـێ لێـدوان.

٧- مەحمـوود زامـدار، دەروازەیـەك بـۆ ئـاوازو گۆرانـی كـوردی،

الحریـة، بەغـدا، ١٩٨٠، لەلاپـەڕە (١٢٠) تەنهـا دەقـی (١) حەیرانـی بڵاوکردۆتـەوە.

٨- ئەسـعەد عـەدۆ، لیرەیـەك لـە گەنجینـەی نەتـەوەی کـورد، عـلاء، بەغـدا، ١٩٨٤، دەقـی (٦) حەیـران، لەگـەڵ کورتـە باسـێك بەنـاوی (ئاوڕدانەوەیـەك لـە حەیـران...) لـەم کتێبـەدا بڵاوبۆتـەوە، بـەڵام هەمـان زانیـاری و هەمـان بابـەت دووبـارە بـە کەمێـك فراوانـتر لـە گۆڤـاری رۆشـنبیری نـوێ، ژمـارە (١١٠)ی سـاڵی ١٩٨٦دا بڵاوبۆتـەوە.

٩- ئـاوازی ئەحمـەدی حەمەدەمینـی دزەیـی، فۆلکلـۆری کـوردی لـە ناوچـەی دزەییانـدا، الأدیـب البغدادیـة، بەغـدا، ١٩٨٤، لـەم کتێبـەدا دەقـی (٣) حەیـران لەگـەڵ سـەرەتایەکی چەنـد وشـەیی بڵاوبۆتـەوە.

١٠- ئەحمـەد حەیـران، دیوانـی حەیرانبێـژان، ئەسـعەد، بەغـدا، ١٩٨٨، ئـەم کتێبـە بریتییـە لـە پێشـەکییەکی کـورت لەبـارەی حەیـران لەگـەڵ ژیـان و بەرهەمـی (٣) حەیرانبێژانـی کـورد (مسـتەفا کـۆر، عوسـمان حەیـران، خـدر حەیـران)، دەقـی (١٠٨) حەیرانـی گرتۆتەخـۆو کتێبێکـی تایبـەت بەحەیرانـە.

١١- سەعدوڵڵا ئیسماعیل شێخانی، سەربردەی کۆمەڵە حەیرانبێژێکی کورد، ئەسعەد، بەغدا، ١٩٨٨، ئەم کتێبە سەرەڕای پێشەکییەکی کورت، ژیان و بەرهەمی (٣٠) حەیرانبێژی گرتۆتەخۆ، ئەم کتێبەش زیاتر دەچێتە قاڵبی کۆکردنەوە.

١٢- غەفوور مەخمووری، سەرەتایەك بۆ حەیران و کورتەیەك لە ژیانی حەمەد بەگی، الحوادث، بەغدا، ١٩٨٩، ئەم کتێبە لێکۆڵینەوەیەکە لەبارەی حەیران، ئەوەندەی ئاگاداربم تاکە کتێبە کە سەربەخۆ لە حەیرانی کۆڵیبێتەوە، وەکو نموونەی حەیرانبێژێکی سەرکەوتووش باس لە (حەمەد بەگی) کراوە.

١٣- سەعدوڵڵا شیخانی و خالد جوتیار، حەیران و مەرگی غەریبان، الحوادث، بەغدا، ١٩٩٠، ئەم کتێبەش تەرخانکراوە بۆ لێکۆڵینەوەی حەیران و چوار بابەتی گرتۆتەخۆ کە بەپێنووسی فۆلکلۆریستان (سەعدوڵڵا شێخانی و خالد جوتیار و نامق هاوکار) و مۆسیقاژەن (ئامانج غازی) نووسراون.

١٤- غەفوور مەخمووری، بناری قەرەچووغ، الأمة، بەغدا، ١٩٩٠، دەقی (١٢) حەیران و لێکدانەوەی وشەکانی نێو حەیرانەکانی گرتۆتەخۆ.

جگــە لــەم کتێبانــەی ســەرەوە لــە رۆژنامــە و گۆڤــارە کوردییەکانیشـدا بـۆ باسـکردنی حەیـران چەنـد هەوڵێکـی سـەرەتایی دراوە، چ بەتایبـەت چ لەگـەڵ بابەتێکـی دیکـەدا، چەنـد نووسـەرێك لــە حەیــران دواون، ئــەوەی تائێســتا ئــاگادارم ئەمانــەن:

١- خالـد جوتیـار، کورتـە سـەرەتایەك، حەیـران، رۆشـنبیری نـوێ، ژمـارە (٦٣) ئەیلـول و تشرینـی یەکـەم، ١٩٧٧، ل(٤٠-٤٣).

٢- خالــد جوتیــار، حەیــران، بەیــان ژمــارە (٤٨)، ئــادارو نیســانی ١٩٧٨، ل(٧٢-٧٣).

٣- رزگار خۆشــناو، مەقامــە تایبەتەکانــی کــورد، رۆشــنبیری نــوێ، ژمــارە (٨١) حوزەیــران- تەممــوزی ١٩٨٠، ل(٤٠-٤١).

٤- ئەحمـەد حەیـران، ئاشـناییەك لەگـەڵ لاوك و حەیرانـدا، کاروان، ژمـارە (٢١)- حوزەیـرانی ١٩٨٤، ل(٨٠-٨١).

٥- ئەســعەد عــەدۆ، لاوك و حەیــران لــە فۆلکلــۆردا، رۆشــنبیری نــوێ، ژمــارە (١١٠) ســاڵی ١٩٨٦، ل(١٥٢-١٥٨).

٦- غەفـوور مەخمـووری، گومبەتـی برایمـی بایـزی، کاروان، ژمـارە (٧٩) ئەیلـولی ١٩٨٩، ل(١٠٥-١٠٦).

٧- غەفـوور مەخمـووری، چەپکـێ حەیـران و وتەیەکـی پێویسـت،

ئۆتۆنۆمـی، ژمـارە (٦٠) سـاڵی ١٩٨٩، ل١٠٣-١٠٤.

٨- غەفـوور مەخمـووری، هونەرمەنـدی میللـی خـدر گردگـراوی، هـاوکاری ژمـارە (١٠١١).

٩- غەفـــوور مەخمـــووری، حەیرانبێـــژو بەندبێـــژ مەولـــود شـــۆڕەزەرتکەیی، هـــاوکاری (١٠٨٨)، ١٩٨٩/٦/٢٩.

١٠- غەفـوور مەخمـووری، حەیرانبێـژ سـەعید باداوەیـی، ڕەنگیـن، ژمـارە (٢١)، تەممـوزی ١٩٨٩، ل(١٥).

١١- فۆلکلۆرپـەروەر (سـەعدوڵڵا شـێخانی) زۆربـەی ناوەڕۆکـی کتێبەکـەی (سـەربردەی کۆمەڵـە حەیرانبێژێکـی کـورد)ی لـە ڕۆژنامـەی (هـاوکاری)دا بەچەنـد بەشـێك بڵاوکردۆتـەوە.

جێـی باسـە ئـەو سـەرچاوانەی کـە لـە پێشـەوە ئاماژەمـان بـۆ کـردن بەتایبـەت کتێبـەکان زیاتریـان تۆمارکردنـی دەقـی حەیرانـن بەبـێ لێکۆڵینـەوە، ئەمـەش ئـەوە دەگەیەنـێ تائێسـتا بـەوردی لـە حەیـران نەکۆڵراوەتـەوەو لێکۆڵینـەوەی تێـرو تەسـەلی لەسـەر نییـە، بـۆ نووسـینی نێـو گۆڤـارو ڕۆژنامەکانیـش ؛ ئـەوا هـەر هەوڵـی سـەرەتایین و لێکۆڵینـەوەی فـراوان نیـن، لـەم لێکۆڵینەوەیەشـدا ئامـاژە بەناوەڕۆکـی زۆربـەی ئـەو نووسـینانە کـراوە، بـەڵام دوان

لەیـــەك بەیەكـــی ناوەڕۆكـــی ئـــەم نووســـینانە، لێكۆڵینەوەیەكـــی سـەربەخۆی گەرەكـە.

بەشێ سێیەم
جۆرەکانی حەیران

بۆ دیاریکردنی جۆرەکانی حەیران تا ئێستا دوو را هەیە:

١- دابەشـــکردن بەپێـــی ئـــەو ئـــاوازەی حەیرانـــی پـــێ دەگوتـــرێ (بـــەرزی و نزمـــی).

٢- دابەشکردن بەپێی ناوچە.

رزگار خۆشـــناو دەڵـــێ: (بۆمـــان هەیـــە حەیـــران بکەیـــن بـــە "٣" بەشـــەوە:

یەکـــەم: ســـەرچایی و "ناوچـــەی تیـــرە و هـــۆزی خۆشـــناوەتی" کـــە شـــەقڵاوە و هیـــران و هەریـــر و ســـەڵاحەددین دەگرێتـــەوە.

دووەم: پشدەری "ناوچەی کۆیە و رانیە و قەڵادزێ" دەگرێتەوە.

ســـێهەم: حەیرانـــی دەشـــتی هەولێـــر "کـــە تایبەتـــە بـــە تیـــرەو هـــۆزی" "گـــەردی و دزەیـــی")[١٠].

رزگار خۆشـناو ؛ جۆرەکانـی حەیرانـی بەپێـی ناوچـە دیارکـردووە، بەبـڕوای مـن حەیـران بەپێـی ناوچـە دیارناکـرێ بەڵکـو بەپێـی

---

١٠. رزگار خۆشناو- مەقامە تایبەتەکانی کورد. رۆشنبیری نوێ- ژ(٨١)- ل٤١.

شـێوەی گوتنەکـە دیـاری دەکـرێ لەبـەر ئـەوەی حەیرانـی ئـەو ناوچانـەی ناوبـراو نـاوی بـردوون لـەڕووی فـۆرم و ناوەڕۆکـەوە جیاوازییەکـی ئەوتۆیـان نییـە و شـێوازی گوتنیـش لـەڕووی بـەرزی و نزمـی دەنگـی حەیرانبێـژ دیـاری دەکات.

(ئەحمـەد حەیران)یـش هەمـان رای (رزگار خۆشـناو)ی هەیـەو دەڵـێ: (بـەلای منـەوە جۆرەکانـی حەیـران ناگەڕێتـەوە بـۆ ئـەو ئـاوازەی حەیرانـی پێدەڵێـن چونکـە حەیـران هـەر لەسـەرەتای بوونیـەوە بەیـەك نـزم دەگوتـرێ کـەس ناتوانـێ دەسـکاری بـکات، بـەڵام دەتوانیـن بڵێیـن جۆرەکانـی حەیـران دەگەڕێتـەوە بـۆ جیـاوازی ناوچـەکان و سروشـت و ئـاوو هـەوای ئـەم هەرێمـەی حەیرانبێژەکـەی لـێ پـەروەردە بـووە حەیرانیـش دەبـێ بـە سـێ جـۆرەوە کـە ئەمانـەن:

١- حەیرانـی سـەرچیایی: ئەمیـش ئەوەیـە کـە حەیرانبێـژ سـەرەتاکەی بەدەنگێکـی بـەرز هەڵـدەداو تـا کۆتایـی واتـە دوابەنـدی حەیرانەکـە ئـەم هەڵدانـە ناپسـێنێتەوە.

٢- حەیرانـی پشـدەری: ئـەم جـۆرە حەیرانـەش لـە ناوچـەی کۆیـەو رانیـەو قـەڵادزێ هەیـە.

٣- حەیرانــی دەشــتی هەولێــر: کــە ناوچــەی قــەراج و کەندێنــاوەو مرکیــە دەگرێتــەوە، تایبەتــە بــە هــۆزی دزەیــی)[١١].

وەك لــە وەڵامــی (رزگار خۆشــناو)دا روونمــان کــردەوە، ئــەم جــۆرە دابەشــکردنە راســت نییــە، لەبــەر ئــەوەی ســەرەڕای لەیــەك نزیکــی فــۆڕم و ناوەڕۆکــی حەیرانــەکان وشــەو زاراوەکانــی نێــو تێکســتی حەیرانەکانیــش تاڕادەیەکــی زۆر لەیەکــتری نزیکــن.

بــەڕای مــن جۆرەکانــی حەیــران بەپێــی ئــەو ئــاوازەی حەیرانــی پێدەگوتــرێ دیــار دەکــرێ، لەبــەر ئــەوەی دوای وردبوونــەوەم لــە حەیــران بــۆم دەرکــەوت کــە حەیــران بــەدوو جــۆر دەگوتــرێ:

أ- سەرچیایی.

ب- مەجلیسی.

ئەم دوو جۆرە گوتنەش لە تەواوی ناوچەکاندا هەن.

حەیرانبێــژی ناوچــەی خۆشــناوەتی یــا دەشــتی قــەراج یــا پشــدەر بــەم دوو جــۆرە حەیــران دەڵێــن، زووتریــش لــەم بارەیــەوە رام وابــووە (بــەڕای هەنــدێ لــە فۆلکلۆرپــەروەران حەیــران ســێ جــۆرە: "ســەرچیایی، مەجلیســی، پشــتڕێیی" بــەڕای مــن حەیــران هــەر

---

١١. ئەحمەد حەیران- ئاشناییەك لەگەڵ لاوك و حەیراندا- کاروان- ژمارە (٢١)- ل٨٠.

حەیرانــە !! بــەڵام سروشــتی دەنگــی حەیرانبێژەکــە وادەکات کــەوا حەیــران دابەشــی دوو جــۆر بکەیــن:

أ- ســەرچیایی: ئــەم جــۆرە حەیرانــە بەهەوایەکــی بــەرز دەگوترێــت و دەبێــت چینەکانــی دەنگــی حەیرانبێژەکــە بەهێزبــن و بەدەنگێکــی بــەرز حەیرانەکــە هەڵبــدات، باشــترین حەیرانبێــژ لــەم مەیدانــەدا خوالێخۆشــبووان (عومــەر گاوەرەیــی و حەمەدەبەگی)یــن. ئەگــەر گــوێ بدەینــە کاسێتە تۆمارکراوەکانیــان بۆمــان دەردەکەوێــت کــەوا تــا چ رادەیــەك ســەرکەوتنیان وەدەستهێناوە.

ب- مەجلیســی: ئــەم جــۆرە حەیرانــە تایبەتــە بــە مەجلیــس و دانیشــتنی نێــو دیوەخــان و کۆچــك و ســەرای پیاوماقــوڵان و بەدەنگێکــی نــزم و لەســەرخۆ دەگوترێــت، تەنهــا دانیشــتوانی نێــو مەجلیســەکە گوێیــان لێدەبێــت باشــترین حەیرانبێــژی ئــەم بــوارەش مــام "خــدر خەرابەدراوی"یــە[١٢].

(ســەعدوڵڵا شــێخانی)یش هەمــان رای هەیــە کــەوا حەیــران دوو جــۆرەو بەپێــی شــێوازی گوتــن دابەشــدەکرێ و دەڵــێ: (دوای

١٢. غەفــوور مەخمــووری- ســەرەتایەك بــۆ حەیــران و کورتەیــەك لەژیانــی حەمــەد بەگــی. الحــوادث- بەغــدا- ١٩٨٩- ل٩-١٠.

لێکدانــەوە و بــاری ســەرنجی خۆشــم گەیشــتمە ئــەو ئەنجامــەی کــە حەیــران دوو جــۆری هەیــە:

١- حەیرانی کۆچك و مەجلیس "مەجریسی".

٢- حەیرانی سەرچیایی "هەڵدان- هەوایی- سواری"(١٣).

(ئەحمــەد حەیران)یــش لــە (دیوانــی حەیرانبێژان)یــدا لــەم رایــەی پێشــووی پاشــگەز بۆتــەوەو دەڵــێ: (تائێســتا جۆرەکانــی بەگوێــرەی ناوچــەکان دانــراوە، بــەڵام بــەڕای مــن ئــەم جــۆرە دابەشــە هەڵەیــە، هەرچەنــدە خۆشــم لەژمــارە "١٢"ی کاروان وامکــردووە)(١٤).

وردبوونــەوە لــەم بۆچوونانــە دەمانگەیەنێتــە ئــەو بڕوایــەی کــە حەیــران بەپێــی ئــەو ئــاوازەی حەیرانــی پێدەگوتــرێ دابەشــدەکرێ و دوو جــۆرە (ســەرچیایی و مەجلیســی).

بــۆ زیاتــر روونکردنــەوەو دیارکردنــی هــەردوو جــۆری حەیــران ســەیری ئــەم دوو هێڵکارییــە بکــە:

---

١٣. ســەعدوڵڵا شــێخانی و خالــد جوتیــار- حەیــران و مەرگــی غەریبــان. الحــوادث- بەغــدا- ١٩٩٠- ل١٩.

١٤. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان. ئەسعەد- بەغدا ١٩٨٨- ل٦.

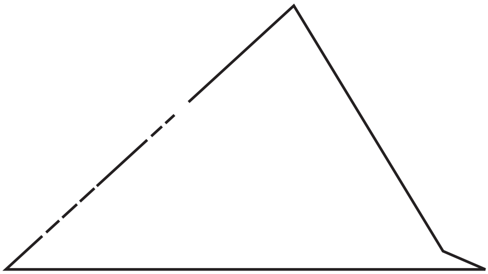

سەرچیایی

حەیرانبێژ سەرەتای حەیرانەکەی بەدەنگێکی بەرز دەستپێدەکات و بەهەمان بەرزییش وردە وردە تا دوابەندەکەی دێنێتەوە، بەڵام لەکۆتاییدا کەمێك دەنگی خاو دەکاتەوە، کە کەم کەس هەست بەم خاوبوونەوەیە دەکات.

مەجلیسی

حەیرانبێژ سەرەتا بەدەنگێکی نزم دەست بەگوتنی حەیرانەکەی دەکات، وردە وردە دەنگی بەرزدەکاتەوە و نزم دەکاتەوە، دواتر وەکو سەرەتاکە دەنگی نزم دەکاتەوە تا

دەگاتــە دوابەنــد.

بێگومــان هــەر حەیرانبێــژە و تایبەتمەندێتــی خــۆی هەیــە لــە گوتــن و دارشــتنی وشــەکاندا بۆیــە ناتوانیــن ئــەم هێڵکارییانــە بەتــەواوی لەســەر تــەواوی حەیرانبێــژان دابنێیــن، بــەڵام بەشــێوەی گشــتی هــەردوو جــۆرە حەیرانەکــە (ســەرچیایی و مەجلیســی) لــەم هێڵکارییانــەدا خۆیــان دەنوێنــن

فەسڵی دووەم

ناوەڕۆکی حەیران

بەشی یەکەم
حەیران لە رووی فۆڕمەوە

تـا ئێسـتا زۆر کـەم لـەم لایەنـەی حەیـران کۆڵراوەتـەوە، کـە باسـیش کرابـێ ئـەوا بەشـێوەیەکی لاوەکـی بـووەو لـە بابەتێکـی سـەربەخۆدا نەبـووە، ئەگـەر وەکـو تێکسـتێکی فۆلکلـۆری سـەیری حەیـران بکەیـن جگـە لـە ناوەڕۆکەکـەی خـاوەن فۆڕمێکـی تایبـەت بەخۆشـیەتی، زیاتـر لـە فۆڕمـی پەخشـانە شـیعر نزیکدەبێتـەوەو دەتوانیـن بـە پەخشـانە شیعریشـی دابنێیـن. (شـێوەی داڕشـتنی زیاتـر دەچێتـەوە سـەر پەخشـانە هـۆزان).[١٥]

ئەمـە رای (ئەحمـەد حەیـران)ە، (خالـد جوتیار)یـش لـەم بارەیـەوە وای بـۆ دەچـێ: (حەیـران پارچـە پەخشـانێکی پـاراوو ناسـکە، بەزمانێکـی سـادەی خۆمانـە نـووسراوە دەشـێ "پەخشـانە شـیعری" پـێ بگوتـرێ.[١٦]

هـەر بـۆ ئـەم مەبەسـتە (رزگار خۆشـناو) دەڵـێ: (رسـتەکانی

١٥. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان. ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٥.
١٦. خالد جوتیار- کورتە سەرەتایەك حەیران. رۆشنبیری نوێ- ژمارە (٦٣)- ل٤٢.

حەیــران ڕەوتــی شــیعری تــەواو نییــە).[١٧]

هەروەهــا خۆشــم لــەم بارەیــەوە پێشــووتر وتوومــە: (لەڕاســتیدا حەیــران شــیعر نییــە بەڵکــو پەخشــانە شــیعرە، حەیرانیــش بەپێــی شــوێن و ناوچــە شــێوە زمانەکــەی دەگۆڕێــت).[١٨]

تێکــڕای ئــەو ڕایانــەی ســەرەوە لەگــەڵ ئــەوەدان کــە (حەیــران پەخشــانە شــیعرە)، ئــەم پەخشــانە شــیعرە لــە ڕووی داڕشــتنی وشــەکانەوە تاڕادەیەکــی زۆر ڕســتەکان بەیەکــەوە بەســتراون و زیاتریــش وشــە و زاراوەی ناوچەیــی و شــێوازی قســەکردنی ڕۆژانــە تێیــدا زاڵــە، لــەڕووی قافیــەوە حەیــران ســێ قافیــەی هەیــە:

أ- سەربەند.

ب- ناوبەند.

ج- دوابەند.

(حەیــران خۆخــێ لــۆ گۆتمــە هەنــارێ، بەژنــێ باریــك وەرە ئەمــن و تــوو دەســتێ خــۆ تێکبگریــن بچینــەوە کەرکــێ حوســێنی غــازی بزانیــن چــی کردیــە فــەسرێ بــوارێ، نازانــم بەژنــێ باریــك لــە

---

١٧. رزگار خۆشناو- مەقامە تایبەتەکانی کورد. ڕۆشنبیری نوێ- ژمارە (٨١)- ل٤١.

١٨. غەفــوور مەخمــووری- ســەرەتایەك بــۆ حەیــران و کورتەیــەك لەژیانــی حەمــەد بەگــی. الحــوادث- بەغــدا- ١٩٨٩- ل٨.

مانگــی نیســانێ نــە بکەمــە داکــێ لانکــێ نــە بیکەمــەوە کابانــی مــارێ.)[١٩]

ئەگـەر بـە وردی سـەرنج بدەینـە دەقـی ئـەم حەیرانـەی سـەرەوە، هــەر ســێ قافیەکـە (ســەربەند، ناوبەنــد، دوابەنــد) دەبینیــن کــە بریتیــن لــە (هەنــارێ، بــوارێ، مــارێ).

دوای وردبوونــەوەم لــەو ســەرچاوانەی کــە لەبەردەســتدان بــۆم دەرکــەوت کــە هیچیــان بــەوردی باســی ئــەم ســێ قافیەیەیــان نەکــردووەو هــی واش هەیــە کــە بەلایــەوە تەنهــا ســەربەندو دوابەنـد لـە حەیرانـدا هەیـە، (ئەگـەر سـەربەندو دوابەنـدی یـەك نەگرنــەوە بەحەیــران دانانرێــت)[٢٠]، ئەمــە رای (خالــد جوتیــار)ە، (ئەحمــەد حەیران)یــش تەنهــا بــاس لــە دوابەنــدی حەیــران دەکا و دەڵــێ: (هەمــوو دوابەندەکانــی بــە یــەك قافیــە کۆتاییــان دێــت.)[٢١]

دوای وردبوونــەوەی تــەواوم لــە کۆمەڵــێ تێکســتی حەیــران گەیشــتمە ئــەو بڕوایــەی کــە دەبــێ حەیرانــی تــەواو (ســەربەندو ناوبەنــدو دوابەنــد)ی هەبێــت ئەگــەر نــا حەیرانێکــی ناتــەواوە،

١٩. غەفوور مەخمووری- بناری قەرەچووغ- الأمە- بەغدا- ١٩٩٠- ل٤١.
٢٠. خالد جوتیار- کورتە سەرەتایەك حەیران. رۆشنبیری نوێ- ژمارە (٦٣)- ل٤٢.
٢١. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان. ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٥.

دەتوانیــن وردتــر بــە هێلکارییــەك ئــەم قافیانــە دەســت نیشــان بکەیـن، بـۆ ئـەوەی باشـتر ئامـاژە بـە خاڵـی قافیـەکان بکەیـن ئـەم سـێ هێڵــە دەکێشــین:

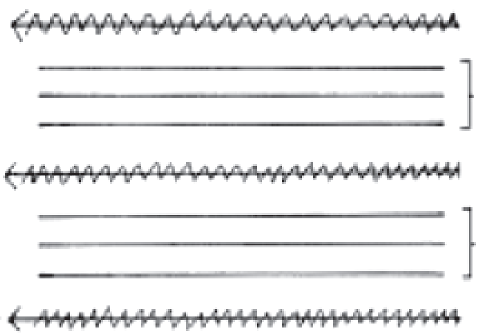

بـۆ رسـتەی نێـوان قافیـەکان، ئـەوا بەگوێـرەی کورتـی و درێـژی تێکسـتی حەیرانەکـە دەگۆڕێـت، لەوانەیـە هەنـدێ جـار حەیرانبێـژ بـە هەناسـەکی کـورت کۆتایـی بـە حەیرانەکـەی بهێنـی و هەنـدێ جاریــش هەناســەکەی درێژبکاتــەوەو رووبــەری حەیرانەکــەی بەرفـراوان بـکات، بـەڵام ئـەم بەرفراوانکردنـەی رووبـەری حەیـران کار ناکاتـە سـەر قافیەکانـی، حەیـران لـەڕووی وێنـەی هونەریشـەوە، وێنـەی زۆر جوانـی تێدایـەو واهەسـت دەکەیـت کـە شـاعیرێکی بـە

ئەزمـوون ئـەم وێنەیـەی بـە وشـە کێشـاوە، کاتـێ بـەژن بـە (شـترە نمـام) و مەمـك بـە (زەردە لیمـۆ) و روومـەت بـە (تۆپـێ گـوری) و، یـا (شـاملێ بـە کـەزی) و (گەردەنـێ زەرد) و (بەژنـێ باریـك) و (دەسـتێ بـە بـازن) و (مـل و خەناوکـەی چـل و چـار گـەزی) و... تـد.

بـۆ نموونـە بـا سـەیری تێکسـتی ئـەم حەیرانـە بکەیـن بزانیـن حەیرانبێـژ چـۆن وێنـەی خۆشەویسـتەکەی دەگـرێ:

(لەبانـی بانیـان لـە بانـێ کۆیـێ، کیـژ دەبـا بەژنـت لـە بـۆ مـن بمێنـێ بەشـترە نمامەکانـی شـین دەبـی لـە وراتـی خالیـس و مەندەلـی لەسـەران دەگـرن نارنجـە لـە بنـان دەگـرن زەردە لیمۆیـێ، وەڵلاهـی ئەگـەر سـێ ماچـان وەرگـرم لـە گەردەنـێ زەرد خـۆم نـادەم بەخـودای بـە حاکمـی زاخۆیـێ).[٢٢]

با بە تی چاوێ سەیری ئەم وێنە ناسکەش بکەین:

(حەیران دەرێم: مەخموور لەمن بەنزمە بایە،

چاوی گەلە رەشە بسکی بادایە،

ئەگەر حەیرانی کاکی خۆتان ناناسن

---

٢٢. سـەعدوڵڵا ئیسـماعیل شـێخانی- سـەربردەی کۆمەڵـە حەیرانبێژێکـی کـورد. ئەسـعەد- بەغـدا- ١٩٨٨- ل٢٢.

بەژنی گەلە باریکە پشتێ دەستی و
چەرخا روومەتی کوترایە،
ئەمن بە خراپی خۆم شك نایێ
ئەورۆ دانی هێوارێ بەژنێ باریکەرانە
لۆچی دری لە من گۆڕایە.)[٢٣]

٢٣. غەفوور مەخمووری- چەپکێ حەیران و وتەیەکی پێویست. ئۆتۆنۆمی ژ(٦٠) ل١٠٤.

بەشی دووەم
حەیران لە رووی ناوەڕۆکەوە

دوای گـوێ گرتنـم لـە حەیرانبێـژان و وردبوونـەوەم لـە تێکسـتی ئـەو حەیرانانـەی کـە بڵاوبوونەتـەوە یـا بـە دەستنووسـی لەبەردەسـتدان گەیشـتمە ئـەو بڕوایـەی کـە حەیـران لـە رووی ناوەڕۆکـەوە دەبـێ بکـرێ بـەدوو بابـەت:

أ- سەرەکی

ب- لاوەکی

ناوەڕۆکـی بابەتـە سـەرەکییەکان بریتیـن لـە (دڵـداری، سـۆزدان، ئایینـی، وەسـف، دەردی دووری) و، ناوەڕۆکـی بابەتـە لاوەکییەکانیـش بریتیـن لـە (مێـژوو، دڵدانـەوە، بـەزم و رابـواردن، سـێکس، پیاهەڵدانـی منـداڵان، دەردی پیـری، وەسـیەت و راسـپاردە، شـیوەن...).

ئەوانـەی لـە حەیرانیشـیان کۆڵیوەتـەوە هەریەکـە رایەکـی هەیـە، بـەڵام ئـەم وردبوونەوەیـەم ئـەوە ناگەیەنـێ کـە مـن رایەکانـی پێشـووم رەتکردۆتـەوە، سـەعدوڵڵا شـێخانی لـەڕووی

ناوەڕۆکــەوە حەیرانـــی دابەشـــی ســـەر ئـــەم بابەتانـــە کـــردووە (دڵـــداری، غەریبایەتـــی و دابـــڕان، ئایینـــی، یەختیـــاری و پیـــری، مێژوویـــی، دڵدانـــەوەو یادکردنـــەوە، پیاهەڵدانـــی منـــداڵان).[٢٤]

(ســـەعدوڵڵا شـــێخانی) بابەتەکانـــی بـــە (ســـەرەکی و لاوەکی)یـــەوە تێکەڵاوکـــردووە، نووســـەرانی تریـــش هەمـــان شـــتیانکردووە، ئەوەتـــا (ئەسـعەد عەدۆ)یـش ناوەڕۆکـی حەیرانـی بـەم جـۆرە دابەشـکردووە (دڵـداری، ئاییـن و شـیوەن، خۆزگـە، جوگرافیـا.).[٢٥]

مـن بـۆ ئـەوەی کـە جوگرافیـا بکـرێ بـە نـاوەڕۆك بـۆ حەیـران لەگـەڵ ئـەوەدا نیـم هەرچەنـدە خۆشـم لـە دابەشـکردنی ناوەڕۆکـی حەیرانـــدا جوگرافیـــام دانـــاوەو بـــەم شـــێوەیە دابەشـــمکردووە: (مێـــژوو، دڵـــداری، جوگرافیـــا، ئاییـــن، داشـــۆرین، بـــەزم و رابـــواردن، ســـێکس.).[٢٦]

لەبەرئـــەوەی حەیرانبێـــژ لەپـــاڵ گـــەڕان بـــەدوای ماڵـــە هـــەواری

٢٤. ســەعدوڵڵا ئیســماعیل شــێخانی- ســەربردەی کۆمەڵــە حەیرانبێژێکــی کــورد. ئەســعەد- بەغــدا- ١٩٨٨- ل٦، ٧، ٨، ٩.

٢٥. ئەسـعەد عـەدۆ- لاوك و حەیـران لەفۆلکلـۆردا، رۆشـنبیری نـوێ- ژ (١١٠) سـاڵی ١٩٨٦- ل١٥٦.

٢٦. غەفـوور مەخمـووری- سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و کورتەیـەك لەژیانـی حەمـەد بەگـی. الحـوادث- بەغـدا- ١٩٨٩- ل١٢-١٦.

کچەتیمـە حەیـران وەک گەڕیدەیـەک ئـەو ناوچـە جوگرافیانـە دەگـەڕێ، ئەگـەر سـەیری بکەیـن دەبینیـن لـە تێکسـتی هـەر حەیرانێکـدا نـاوی چەنـد شـوێنێك هاتـووە، بـەڵام بـۆ مەبەسـتی تایبـەت، یـا ئەوەتـا ماڵـە بابـی کچەتیمـە حەیـران هۆبـە و هەواریـان لـەو ناوچەیـە خسـتووە، یـا کانییەکـە نازدارحەیـران ئـاوی لێدێنـی یـا چاکێکـە گـەردەن زەرد دەچـێ مـرازی لێدەخـوازێ !! یـا هەنـدێ جـار حەیرانبێـژ بـاس لـە گەوارەبارانێـك دەکا و کۆمەڵـێ شـوێن دەگـەڕێ و لەنـاکاو لـە شـوێنێکدا سـەرو پەرچەمـی نازدارحەیرانـێ تەڕدەکاتـەوە.

(ئەحمـەد حەیران)یـش لەمـەڕ ناوەڕۆکـی حەیرانـەوە دەڵـێ: (بـەزۆری باسـی ئافـرەت و دڵـداری و، وەسـفی سروشـت و کەمێکیـش سـتایش و پیاهەڵـدان دەکات).[٢٧]

هـەر لـەم بارەیـەوە (رزگار خۆشـناو)یش دەڵـێ: (بـاس لـە دڵـداری و وەسـف و جوانـی و شـۆخ و شـەنگی ئافـرەت و سروشـت و کەلچـەری نەتەوەیـی کـورد دەکات.)[٢٨].

ئـەم بۆچوونانـەی سـەرەوە تاڕادەیەکـی بـاش لەیەکـەوە نزیکـن

---

٢٧. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان. ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٥.

٢٨. رزگار خۆشـناو- مەقامـە تایبەتەکانـی کـورد. رۆشـنبیری نـوێ- ژمـارە (٨١) حوزەیـران- تەمـوز- ١٩٨٠ ل٤٠.

و کۆکن لەسەر ئەوەی کە حەیران ناوەڕۆکەکەی بەزۆری باسی (دڵداری، سۆزدان، ئایینی، وەسف، دووری) و هەندێ بابەتی لاوەکی دیکە (مێژوو، دڵدانەوە، خۆزگە... تد) دەکات.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون بە ناوەڕۆکی حەیران لێرەدا لە هەردوو لق (سەرەکی و لاوەکی) دەدوێین:

أ- بابەتە سەرەکییەکان:

مەبەستمان لە بابەتە سەرەکییەکانی ناوەڕۆکی حەیران ئەو بابەتانەن کە بوونەتە وێردی سەر زمانی حەیرانبێژان و زۆربەی زۆری تێکستی حەیران لەم بابەتانە بێبەش نین (دڵداری، وەسف، دەردی دووری، سۆزدان، ئایینی).

دڵداری

باس لە خۆشەویستی نێوان کوڕەتیمە حەیران و کچەتیمە حەیران دەکات و بابەتی سەرەکی ناوەڕۆکی حەیرانە، حەیرانبێژ هەوڵدەدا بە جوانترین شێوە باس لە خۆشەویستەکەی بکات و داخوازی خۆی پێڕابگەیەنێ و جێ ژوان دیاری بکات، کوڕەتیمە حەیران لە عەشقی نازدارحەیراندا دەتوێتەوە، یا

باس لە بەیەکگەیشتن دەکات بۆ ئەوەی بە کەیفی دڵی خۆی گەردەنی زەرد بۆن بکاو جۆتە شەمامەی باغەڵێ بگرێ:

(حەیران بەچاوێ من تەماشا بکەن رەوێ مامزان تێکەربۆوە مامزەکەی من دابڕا بەتاقی تەنێ، راوچیمە لە راوێ دەستم هەروەشاند دارکەرێ لە داران تۆزەك هێروە هەرقەنێ، توخوا گەردەنت برندکە درێ هەردووکمان کەسادە بگرمەوە شەمامەکانی باغەرێ تێر بۆن بکەم خارێ گەردەنێ.)[٢٩]

وەسف

حەیرانبێژانمان زۆر وەستایانە و لێزانانە وەسفی زۆر شتی جوانیان کردووەو هونەرکارییەکی وایان لەنێو حەیرانەکانیاندا کردووە کە جێی رامان و وردبوونەوەو لێکۆڵینەوەیە، خەناوکەو کراس و کەواو کورتەکی وایان بۆ کچەتیمە حەیران بەدیاری هێناوە لە عەقڵ بەدەرە، (خەناوکەی چل و چار گەزی، کراسی لە باڵە مێش و کەوای دروستکراو لە جۆرەها گوڵ و

٢٩. غەفوور مەخمووری- حەیرانبێژ سەعید باداوەیی. رەنگین- ژ (٢١) تەموزی ١٩٨٩- ل١٥.

شتی سەیر سەیرو.... تد)، یا کەپری وایان بۆ بەژنێ باریك دروستکردووە هەر ماشەڵڵای پێدەوێت:

(دەمگۆ: برام ئەوڕۆکە بەوێی ئێواریٚ چەندم گازدەکرد دیسان دەرێم: لە ئازیکەندیٚ بندیانان، بابە شەرتە لە بەینی من و بەژنێ باریك، ئەوسارەکە کەپرەکی لە بۆ وی بکەم دەرێم لەسەریٚ قەرەچووغی بناغەییٚ کەپریٚ دادەنێم لە سۆتکەی دیواری دەکەم بە قەنەفریٚ کاریتەی داوێمیٚ لە داری سۆرگوریٚ هەراشی دەکەم بە رەشەڕحانێ سواقی دەدەم بە خەنەی مارنجی دەکەم بە خاسەرەنگێ دەیڕشێنم بە بۆنێ گوراوو رەشەڕحانان، دەوجە دەمگۆتە برادەران خەویٚ کەپریٚ کەینێ خۆشە لەگە ناسك بەدەن و روو بە خارو چاو بە دەرمانان ئەوەل مانگی پایزیٚ وەختی مار لەدەرێن لەبەر شەوبای شەویٚ کزەییٚ شەماری برجی ئەستێران مانگی لە چاردەی لەگەر ئەو زالم بابەی گەلە خەمگیرە دەمگۆ: شەو لە سێ باری نیوەشەویٚ لەسەر کەپریٚ خەو گەلە خۆشە لەگە بۆنی قەنەفرو مەرحەمان تکە تکەی گوراویٚ دەنگی ماچان ئەدی نەم دەگۆ بڕوا بەسەر مارە بێگانان.)[٣٠].

---

٣٠. غەفوور مەخمووری- بناری قەرەچووغ- بەرگی دووەم- دەستنووس- ل٧٠.

دەردی دووری

حەیرانبێـژ ئـەو کاتەی لە شـوێن و مەڵبەندی ژیانـی دوورکەوتۆتەوەو بـەرەو ناوچەیەکـی دیکـەی کوردسـتان کـۆچ و کۆچبـاری تێکنـاوەو لـە قـەراج و مەخمـوورەوە بـۆ مـەڕداری و کارو کاسـبی چۆتـە ناوچـەی خۆشـناوەتی هەسـتی بـە دووری و غەریبـی کردووەو تێـی هەڵکردووەو بسـت بـە بسـتی شـوێنەزاو کاولـە مەفتەنـی بەسـەرکردۆتەوەو کـزەی لـە جەرگـی ئەڤینـداران هێنـاوە، لەهەمـان کاتـدا کـە لـەو دوورییـە بیـری گراوەکـەی دەکات و دەسـتی نایگاتـێ لـە هەمێـزی گـرێ و تێـر تێـر رایموسـێ و هـەر هیـچ نەبـێ یـەك دوو جـار (جۆتـە شـەمامەی رۆسـتەم بەگـی) بگوشـێ! ئـەوا دنیـای لـێ وەیەکدێتـەوەو هانـا وەبـەر شـێخ و مشـایەخ و (چاکـە گچکـەرەی بەرمـاران) دەبـات و، بـۆ گەیشـتن بـە کچەتیمـە حەیـران لەبەریـان دەپاڕێتـەوە و داوا لـە دارو بـەردو شـاخ و دۆڵ دەکات خۆیـان نـەوی بکـەن بـۆ ئـەوەی ئەگـەر دوور بەدووریـش بێـت کچەتیمـە حەیـران ببینـێ:

(بابــە چەنــدم گۆتــە قەراجــی ماریژگــەت وێــران بــی ئــەوڕۆ هێـوارێ نەمدەگـۆ: لـە گـەرم یـار بـا، دەوجـە قەرەچـووغ رەبـی کاول بـی دەتـوو سـەرێ خـۆ نـەوی کـە دەبـا مەفتـەن دیـار بـا،

ئـــەرێ براینـــە وەی برادەرینـــە دەوجـــە نەمدەگـــۆ دیتنـــی دوور بـــەدووری لەگـــە عاشـــقان یاخـــوا بەژەهـــری ماربـــا.)[٣١].

یـان کاتـێ حەیرانبێـژ بـۆ ماوەیەکـی درێـژ لـە ئەڤیندارەکـەی دوور دەکەوێتـەوەو هیـچ هەواڵێکـی نازانـێ ئـەوا بەجـارێ دەسـووتێ و بینینـی کچەتیمـە حەیـران لای دەبێتـە (حـەزرەت و کابـە):

(حەیـران لەمێـــژە لێـــم براینـــە جوابـــە، هەنـــاوم ســـووتاینە لـــە جەرگـــم دراینـــە زەردە قولابـــە، دیتنـــێ بەژنـــێ باریـــك و ناوقـــەدێ زراوو زەنـــدێ بـــە بـــازن لـــە مـــن بووینـــە حـــەزرەت و کابـــە.)[٣٢]

سۆزدان

ئـەم بابەتـە زۆر بـە زەقـی لـە ناوەڕۆکـی زۆربـەی حەیرانەکانـدا بەدەردەکـــەوێ، حەیرانبێـــژ ســـۆز دەداتـــە خۆشەویســـتەکەی و ســـوێندی بـــۆ دەخـــوا کـــە لـــە پـــاش وی چ دۆســـتی دیکـــە ناگـــرێ و دنیـــا لـــە خـــۆی حـــەرام دەکات، تائێســـتا کـــەس ئـــاوڕی لـــەم لایەنـــە نەداوەتـــەوە ئـــەوا بـــۆ یەکـــەم جـــار تیشـــکی دەخەینـــە ســـەر، بـــا

٣١. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان. ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٢٢.
٣٢. غەفوور مەخمووری- بناری قەرەچووغ- الأمە- بەغدا- ١٩٩٠- ل٤٢.

بزانیـــن مـــام رەســـووڵ گـــەردی چـــۆن ســـۆز دەدا:

(حەیران هەمینە،

گەردەنی گەلە زەردە، مەمکی هەنگوینە،

روومەتی گوڵە، سینگی سپینە،

براینە،

برادەرینە،

ئەمن سوندەکم خواردیە بە هەموو چاك و پیران

ئەمن پاش بەژنێ باریك و زەندەیی بە بازن

قامکەکی بە ئەنگوستیلە،

نێکەکی بەکەمبەرە، سەرەکی بە لاسەرە،

ئەمن چی دۆست و چی گراوی دیم نینە.)[٣٣]

ئایین

ئـــەم بابەتـــە حەیرانـــە ناوەڕۆکەکـــەی بریتییـــە لـــە ستایشـــی خـــوا و پێغەمبـــەر (د.خ) و شـــێخ و ســـەید و ناودارانـــی ئایینـــی ئیســـلام و لـــە کـــۆڕی زیکـــرو خواپەرســـتی و بۆنـــەی ئایینـــی بـــە ئاوازێکـــی پـــڕ

---

٣٣. رەسووڵ بێزار گەردی- گوڵە مێلاقەی کوردستان. النجاح- بەغدا- ١٩٦٠- ل٨١.

سۆزو رێك دەگوترێ و زۆر جاریش باس لە جێ نزرگەو گۆڕی پیاوچاکان و شوێنە ئایینییەکان دەکات، باشترین حەیرانبێژ لەم بوارەدا (دەروێش ئیبراهیم)ە، کە بە (دەروێش برایمی لهێبان) ناسراوە، لە زۆربەی بۆنە ئایینییەکاندا ئەم حەیرانبێژە کۆڕی زیکر گەرم دەکا و بەدەنگەکەی ئامادەبووان سەرسام دەکات، ئەمەش نموونەیەکە لە حەیرانەکانی بۆ ئەم لایەنە:

(بابی خۆم و دەروێشان مردم هەندی ئاخت لۆ هەرینم، ئەورۆ بەوێ پایزێ نەخۆشەکی گەلە گرانم لە بۆ ڕەزامەندی خودای کەرەمکە دەمەکێ وەرە سەرینم، ئەی گەلی موسلمانان با هەرگرین دەفە و عەلەمان و تەپری و بەیداغان شۆڕبینەوە لۆ شاری مەدینەی لە خزمەت حەزرەتی رەسوڵڵا عەزیزو خۆشەویستان ببینم.).[٣٤]

ب- بابەتە لاوەکییەکان:

گەلێ بابەت هەن کە بەشێوەیەکی لاوەکی ناوەڕۆکی حەیران دەگرنەوە، بابەتی سەرەکی نین جارجار حەیرانبێژ

---

٣٤. سەعدوڵڵا ئیسماعیل شێخانی- سەربردەی کۆمەڵە حەیرانبێژێکی کورد. ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٨٠.

(لـۆ کەیفـی درێ بـرادەران) ئـەم جـۆرە بابەتانـە دەچـڕێ، بـەڵام کـە بوونیـان هەبـێ پێویسـتیان بـە باسـکردنە، بەکورتـی تیشـك دەخەینـە سـەر ئـەم بابەتانـەش لەبـەر ئـەوەی تائێسـتا شـتێکی ئەوتۆیـان لەبـارە نەنـووسراوە:

مێژوو

لەبــەر ئــەوەی حەیــران بوارەکــەی زۆر فــراوان نییــە، ناتوانــێ وەکــو (لاوك) بــە درێــژی بــاس لــە رووداوێ بــکات و بــەوردی بیگێڕێتــەوە، بــەڵام بەکورتــی زۆر رووداوو کارەسـاتی مێژوویـی بـۆ تۆمــار کردوویــن، زیاتریــش بــاس لــە ئازایەتــی و شــەڕو شــۆڕی نێــوان هۆزەکانــی دەکات:

(بەسـتۆڕە بەسـتۆڕەی گۆرانـان لەمـن لـە بەربیانـێ، ئەسـمەری کابایــزی قــاوەی دەگێــڕا لەگــەر فنجانــێ، کاکل ئاغــای گــەردی جوابـان دەنێـرێ لەبـۆ مەولـودی حەسـەناغەی دەیگـۆ: لـە روحـێ داکـێ منـت کـەوی ئـەوا لەشـکری دزەییـان هاتـە خـوارێ بەسـەر قەراتــێ پیــرە هەولێــرێ دەرێــن: مەحمــوودی کاکەخانیــە بەویــێ ســبیانێ دەورەی بەحرکــەی رەنگینــی بزرکردیــە لەبــەر تــۆزی

میراتــێ تالیعــە و پیــرە کارخانــێ.).[٣٥]

وەسیەت و راسپاردە

حەیرانبێــژ کــە دەچێتــە ســەفەرێکی درێــژ ئــەوا لای کچەتیمــە حەیرانــێ وەســیەتی خــۆی دەکات، وەســیەتکردنیش پێــش مــردن یــا چونــە ســەفەرێکی دوور لەنێــو کــورددا شــتێکی ئاســایی بــووە (هەنــدێ کــەس تائێســتا پێــڕەوی دەکــەن)، جــاران ئەگــەر یەکێــك نەخــۆش بکەوتایــە لــە چاکبوونــەوە بێئومێــد بووایــە ئــەوا مــاڵ و خــزم و کەســوکاری کۆدەکــردەوە و وەســیەتی خــۆی دەکــرد، یــان ئەگــەر بچووبووایــە ســەفەرێکی دوورو ماوەیەکــی زۆری پێبچووبووایــە دیســان وەســیەت و راســپاردەی خــۆی جێدەهێشــت و داوای گــەردن ئازادبوونــی دەکــرد.

حەیرانبێژیــش کــە ترســی مردنــی بــۆ هاتــووە هانــای وەبــەر نازدارحەیرانــێ بــردووەو وەســیەتی لــەلا کــردووە کــەوا پــاش ئــەو خــۆی تەســلیم بــە کــەس نــەکات و خیانەتــی لەگەڵــدا نــەکات و خــاوەن بەڵێــن و وەفــاداری خــۆی بێــت، یــان کــە چۆتــە ســەفەرێك

---

٣٥. سەرچاوەی پێشوو.. ل٨.

دیسـان بەهەمـان شـێوە ئـاگاداری کردۆتـەوە کـەوا جۆتـە شـەمامەی باغەڵـێ لەدەسـت کەسـی دیکـە نەنـێ:

(براینـە برادەرینـە دەرێـم: ئـەورۆ هێـوارێ چەنـدم گازکـردی لـە سـەربەنێ، ئەتـوو پەرچەمـت گەلـە زەردە تـو خـوا مەیـان نـێ لـە خەنـێ، دەرێـم: بەژنـێ باریـك و زەنـدێ بـە بـازن و دوو چـاوێ رەشـکۆکە ئـەو سـارەکە بـەوێ زسـتانێ دەچمـە دەرێ لـە کاولـە وراتـی ئۆبـاری منـت بەملـی بـی پـاش مـن جۆتـە شـەمامەی باغـەرێ لەدەسـت کەسـی دی مەنـێ.)[٣٦]

شێوەن

ئـەم حەیرانـە زیاتـر بـۆ مردنـی پیاوچاکێـك یـا کەسـایەتییەکی نـاسراو دەگوترێـت، هەنـدێ جـار حەیرانبێـژ بەسـۆزێکی وا حەیرانەکـە دەچـڕێ کـەم کـەس هەیـە گوێـی لـێ بـێ و فرمیسـکی نەیەتـە خـوار.

باسـی چاکـەو وەفـاداری و مێرخاسـی و پاکـی و جوانـی و کردەوەکانـی مردووەکـە دەکات، (پـووره خوچـێ) باشـترین

٣٦. غەفوور مەخمووری- بناری قەرەچووغ- بەرگی دووەم- دەستنووس- ل٧٤.

حەیرانبێــژی ئــەم بوارەیــە، بــۆ کۆچــی دوایــی کاك مــەلا (شــێخ یوســف باقــڵانی)، کــە شــێخێکی بەناوبانگــی دەشــتی هەولێــر و مەخمـوور بـوو، لەگونـدی (مشـار)ی دەشـتی مەخمـوور دادەنیشـت، دوو ســاڵ پــاش کۆچــی دوایــی ئــەم زاتــە، (پــوورە خۆچــێ) بــەم جــۆرە دەنــگ هەڵدێنــێ:

(حەیــران ســەرم دێشــی درم بەبــارێ خەمــان دەنــاری، موریــدو دەرۆێــش ســەرێ دوو ســارانە چەنــد عەبــدارن لــەدوو بابــێ عەبدولکەریمــی شــێخەکەی کاولــە مشــاری، بەخــۆی رۆیشــت ئەمەشــی بەجێهێشــت لــە خــەم و تــاری.).[37]

ئافرەتــە حەیرانبێژەکانمــان لــەم بــوارەدا زیاتــر رۆڵــی خۆیــان دەبینــن و لــە پرســەکاندا هاوشــانی (لاواندنــەوە و ســەردوولکە) حەیــران دەڵێــن، (بەدیعــە حەمــەد مەنمــی) نــاسراو بــە (بەدیعــە کــەردزی)، ئەویــش یەکێکــە لــە ئافــرە حەیرانبێــژە بەتوانــاکان لــەم بــوارەدا.

---

٣٧. غەفوور مەخمووری- بناری قەرەچووغ- الأمه- بەغدا- ١٩٩٠- ل٤.

بێئومێدی

زۆر جــار کچەتیمــە حەیــران و کوڕەتیمــە حەیــران بــۆ یــەك نابــن و تووشــی بێئومێــدی دەبــن، دابونەریتــی کۆمەڵایەتــی ئــەم کارەســاتەیان بەســەردێنێ کچــە و کــوڕەش ســوێندیان بــۆ یەکــتر خــواردووە یــا بــۆ یــەك بــن یــا بــۆ خــاك! کۆمەڵــی ئەوســای کوردەواریــش کانگــەی پاکــی و راســتی و وەفــاداری بــووە بۆیــە بــە نائومێــدی ماونەتــەوەو روو لــە چارەنووســێکی نادیــار ژیــاون:

(حەیــران دارە خورمــا بــە هــوردە بــەردە، قۆنــدەرەی زەردی زرۆقــە چارۆگــەی زەردە، کیــژ دەرێ: گــوڕە حەیــران بەرانبــەر بــە عەوامــێ گونــدی کەتمــە بــن بارەکــی لۆمــان یــان بمخــوازە بەمــاری دنیایــێ یــان لەدنیایــێ دەســتم لــێ بــەردە).[٣٨]

پیاهەڵدانی منداڵ

بــاس لــە پاکــی و روح ســوکی منــداڵ دەکات بــە خــوو رەوشــتی بــاش و ئازایەتــی و تۆڵەســەندنەوەو راســتی وتــن و دەروون و دەســت و دامێــن پاکــی لەداهاتــوودا پەروەردەیــان دەکات،

٣٨. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان- ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٤٢.

حەیرانبێـژ ئومێـد دەخـوازێ منداڵەکـە زوو گـەورە بـێ و دایـك و باوکـی بەخێـو بـکات:

(حەیـران حەیرانـە خوایـە لێـم نەستینی ئـەو منـدارە، ئـازاو رەشـیدو چـالاك گەلـە ئەهلـی کارە، هەنـدە روح سـوك و شـیرنە داك و بابـی ئەختیـار بـوون شـەلە و کـۆرەو سـەقەت بـوون مەمنونتـم یارەبـی بەخێویـان دەکا ئـەو منـدارە.).[٣٩]

دەردی پیری

بـاس لـە پیـری دەکاو خۆزگـە دەخـوازێ بگەڕێتـەوە سـەردەمی گەنجێتـی و وەکـو جـاران کوڕینـی بـکات، بـە دەنگێکـی نـەرم و لەسـەرخۆ بەگوێـرەی توانـا و هێـزی دەنگـی حەیرانبێـژە پیرەکـە دەگوتـرێ، بێـزاری لەدەسـت دەردە پیـری دەردەبـڕێ و ترسـی مردنێـی دەگاتـێ:

(حەیـران حەیرانـە مـاری وێرانـم پیربوومـە هاتیمـە رێـزی ئێختیـاران، ئەوەنـدەی دەکـەم و دەکڕێنـم نایێمـەوە سـەر قرێـرو

٣٩. سـەعدوڵلا ئیسـماعیل شـێخانی- سـەربردەی کۆمەڵـە حەیرانبێژێکـی کـورد. ئەسـعەد- بەغـدا- ١٩٨٨- ل٩.

قامەتــی جــاران، ســوندی دەخــۆم بەغەوســی مــار لــە بەغدایــێ
برێنــە نازدارحەیرانــێ هەتــا کیــژ بــی لــە مــارە بابــان لــە پــاش
چــاوی تــو نەگــرم چ دۆســـت و یــاران.)[٤٠]

بەزم و رابواردن

ئــەم حەیرانــە، بــۆ پێکەنیــن و کات بردنەســەرە و لەکاتــی شــەوی درێــژی زســتانان جاحێڵانــی گونــد کۆدەبوونــەوەو دەســتیان دەکــرد بــە گــەڕەلاوژەو هــەر یەکــە حەیرانێکــی دەگــوت بــۆ ئــەوەی شــەوەکە بەخۆشــی ببەنــە ســەر، بــە زۆری بــاس لــە ژیــان و کارو پیشــەی ســاکاری گونــد دەکات:

(حەیــران لــە کەندێنــاوێ، بــە فکــرت نایــێ وەکــی دەچووینــە راوێ قەتێــمان دەگــرت بــە داوێ، لێــمان دەنــا بــە پــراوێ ئەوجــا لــۆ خۆمــان لەســەرمان دەکــردەوە ماســتاوێ.)[٤١]

---

٤٠. هەمان سەرچاوە- ل٨.

٤١. غەفـوور مەخمـووری- سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و کورتەیـەك لەژیانـی حەمـەد بەگـی. الحـوادث- بەغـدا- ١٩٨٩- ل١٥.

زایەند (سێکس)

ئەگـەر بێـت و بەتـەواوی گـوێ لـە حەیـران بگریـن و لەسـەری بوەسـتین بەزەقـی ئـەم لایەنەمـان بـۆ دەردەکەوێـت، کـێ بـێ باسـی سـینگ و مەمـك و جۆتـە شـەمامەی رۆسـتەم بەگـی و سـێوی لاســوورو گەردەنــی زەرد و مــاچ و موچــی کیــژۆڵان و بێــوەژن و گـەورە کیـژان و شـەوژوانی (بـن کوندەرانـێ)ی لـە زاری حەیرانبێـژ نەبیسـتبێ؟!

شـەوانی دوورو درێـژی زسـتانان کوڕەتیمـە حەیـران دابونەریتـی کۆمەڵـی کـوردەواری دەشـکێنێ و بەهـەر شـێوەیەك بێـت خـۆی دەگەیەنێتــە کچەتیمــە حەیــران و تــا رۆژهــەڵات بەهەناســەی یەکـتر خۆیـان گەرمدەکەنـەوەو بـەم شـێوەیە شـەو بـەڕێ دەکـەن:

(حەیـران لـە پەنـا سـەرگینی، ئەوجـا ئەمـن دەرێـم: وەرە خۆمـان ماتکەیـن کـەس نەمـان بینـی، ئەتـوو سـینگێ خـۆت لـۆم واراکـە مەمکەکـت لـە بـۆم بکـە بالیـف هەتـا سـبەینێ دەوت لەنـاو دەوی نێـم و بگـرم مەمکـێ دیکـەت؛ ئۆخـەی دەرێـی هەرمییـە لەسـەر ئـەوێ سـینگێ تـوو بەجـۆت خەومـان لێبکـەوی کـەس هەرمـان

نەستینی.)[٤٢]

زۆر جاریش حەیرانبێژ لە کاری ماچ و موچ و گەوز گەوزانێ و مەمك گرتنی تێپەڕاندووە:

(حەیران لە گردان لە گردی داندۆکان، کیژ لەسەر پشتێ کوڕ لەسەر چۆکان، گۆتمێ نازدارحەیران لە کێندەرت راکەم گوتی: ئەدی ئەمن نارێم لە بنی میتکۆکان.)[٤٣]

---

٤٢. غەفوور مەخمووری- سەرەتایەك بۆ حەیران و کورتەیەك لەژیانی حەمەد بەگی. الحوادث- بەغدا- ١٩٨٩- ل١٦.

٤٣. سەعدوڵڵا شێخانی، سەربردەی کۆمەڵە حەیرانبێژێکی کورد، ئەسعەد، بەغدا، ١٩٨٨، ل٥

فەسڵی سێیەم

سەرهەڵدانی حەیران

بەشی یەکەم
سەردەمی سەرهەڵدانی حەیران

پەیدابوونـــی حەیـــران و گەڕاندنـــەوەی بـــۆ ســـەردەمێك لـــە سـەردەمەکانی مێـژوو کارێکـی هـەروا ئاسـان نییـە، لەبـەر ئـەوەی تائێسـتا سـەرچاوەیەکی ئەوتـۆ لەبەردەسـتدا نییـە کـە پشـتی پـێ ببەسـترێت، سـەرەڕای ئـەوەش پێویسـتە لـەم لایەنـە بکۆڵرێتـەوە ئەگـــەر بەشـــێوەیەکی ناتەواویـــش بـــێ، لەبـــەر ئـــەوەی هەمـــوو بابەتێـك سـەرەتای لێکۆڵینەوەکـەی بەشـێوەیەکی سـەرەتایی بـووەو دواتــر بۆتــە مایــەی بەدواداچــوون و لێکۆڵینــەوەی زیاتــر.

دوای گەڕانێکـی زۆر لەنێـو ئـەو سـەرچاوانەی کـە لەبەردەسـتدان تەنهـا ئـەم چەنـد وشـەیەی (ئەحمـەد حەیـران)م دۆزییـەوە بـۆ ئـــەم بابەتـــە دەســـت بـــدات، کـــە لەپێناســـەی حەیرانـــدا دەڵـــێ: (وێنەیەکـی فۆتۆگرافـی ئـەم شـێوە ژیـان و بەنـدو بـاوەی کێشـاوە کـە لـە ڕۆژگاری خۆیـا بـاو بـووە بەتایبەتـی ڕۆژگاری دەرەبەگایەتـی و کـۆڕو کۆبوونـەوەی نـاو دیـوان و دیوەخـان.)[٤٤]

---

٤٤. ئەحمەد حەیران- دیوانی حەیرانبێژان- ئەسعەد- بەغدا- ١٩٨٨- ل٧.

بەڕای منیش حەیران ئەگەر پێش قۆناغی دەرەبەگایەتی بەشێوەیەکی سەرەتایی سەری هەڵدابێ ئەوا لە قۆناغی دەرەبەگایەتیدا بەتەواوی گەشەی سەندووەو خەملیوە، لەبەر ئەوەی حەیران لە دیوەخانی ئاغاکاندا بایەخی پێدراوە و حەیرانبێژان لەوێ کۆبوونەتەوە و حەیرانییان چڕیوە، هەرچەندە زۆر کەم ڕێکدەکەوێ حەیرانبێژان بەشان و باڵی ئاغایاندا هەڵگوتبێ! بەڵام بەحوکمی ئەوەی لە کۆمەڵی کوردەواریدا شوێنی گشتی بۆ کۆبوونەوەی خەڵك دیوەخان بووە ئەمە وایکردووە هەر ئاغایە و بایەخ بەدیوەخانەی خۆی بدات و هەوڵبدات شەو دانیشتنی دیوەخان تەنها قسە و دانیشتن نەبێ بەڵکو هەقایەت گێڕانەوە و حەیران وتن و گەڕەلاوژە و خوێندنەوەی شیعری میللی و باسی کاروباری ڕۆژانە و ئەم بابەتانە بێت.

چ لەمیانی گەڕەلاوژە و چ لە کۆڕو دانیشتنی تایبەت بە حەیران بێت حەیرانبێژان ڕۆڵی خۆیان بینیوە، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی دیکەوە ئەگەر لە ناوەڕۆکی حەیرانەکان وردببینەوە دەبینین زۆربەیان باس لە ژیانی ئەو سەردەم دەکەن و بەیەکنەگەیشتنی کوڕەتیمە حەیران و کچەتیمە حەیرانیش دەگەڕێتەوە بۆ بەهێزی

ئاغـاو چەوسـاوەیی ئەڤینـداران، زۆر جـار وا ڕێکدەکـەوێ کـە کچەکـە کچـی ئاغـا دەبـێ و کـوڕەش یـا شـوان یـا کـوڕە جوتیـارو سـەرکاری گونـد دەبـێ، لـە کۆنـەوە تائێسـتاش ئاغـا کچـی خۆیـان زۆر بـە کەمـی دەدەنـە کوڕێکـی دیکـە کـە کـوڕە ئاغـا یـا کوێخـا نەبـێ.

زۆر جـار حەیرانبێـژ بـۆ مەرامـی خـۆی پەنـا دەباتـە بـەر ئاغـا و نیـازی دڵـێ خـۆی پێدەڵـێ:

(حەیـران دیبەگـە لەبـن زووری، کاغەزەکـم لـە بـۆ بنووسـە لـۆ برایماغـەی لـە کاولـە مەخمـووری، ئەوسـار سـەرێ چەنـد سـارانە بـە تەمامـە بەژنـێ باریکەرانـە هەرگـرم لـۆ خـۆ بچمـەوە سـەرێ سـنووری.)[٤٥]

جگـە لەمانـە هـەر دیوەخانـە و حەیرانبێـژێ یا زیاتری تایبـەت بەخۆی هەبـووە، لەمـەوە دەگەینـە ئـەوەی کـە بڵێیـن حەیـران لـە قۆناغـی دەرەبەگایەتیـدا گەشـەی سـەندووەو بایەخـی خـۆی پێـدراوەو هـەر لـەو سەردەمەشـدا بەتـەواوی گەیشـتۆتە چلـە پۆپـەو سەرهەڵدانەکەشـی لـەو سـەردەم نەبـێ ئـەوا زۆر پێـش ئـەو سـەردەم نەبـووە.

---

٤٥. - غەفـوور مەخمـووری- چەپکـێ حەیـران و وتەیەکـی پێویسـت. ئۆتۆنۆمـی- ژ(٦٠) سـاڵی ١٩٨٩- ل١٠٤.

بەشی دووەم
مەڵبەندی سەرهەڵدانی حەیران

لــەم بارەیــەوە لــە زووەوە پێموابــووە مەڵبەنــدی ســەرهەڵدانی حەیــران دەشــتی هەولێــرو قــەراج و مەخمــوور و کەندیناوەیــە و لەوێــوە پەلــی هاوێشــتووە بــۆ ناوچەکانــی دیکــەی کوردســتان، (هــەروەك روون و ئاشــکرایە مەڵبەنــدی حەیــران دەشــتی هەولێــرو قــەراج و کەندیناوەیــە، بەڵگــەش بــۆ ئەمــە ئەوەیــە زۆربــەی حەیرانبێــژەکان خەڵکــی ئــەم ناوچەیــەن و نــاوی ئــەو شــوێن و ناوچانــەی نێــو حەیرانــەکان هەمــووی هــی ئــەم دەشــتە پــان و بەرینەیــە و، کــەم حەیرانبێــژ هەیــە نــاوی قــەراج و کەندینــاوە و هەولێــر نەهێنــێ، بێجگــە لەمــە، کاتێــك حەیرانبێــژ دەســت بەگوتنــی حەیرانەکــەی دەکات لــە قــەراج و مەخمــوور هەڵدەســتێ و بــۆ هــەر کوێیــەك بــڕوا هــەر دەگەڕێتــەوە ئــەو ناوچەیــە.)[٤٦]

ئەمــە بۆچــوونی ســاڵی ١٩٨٨م بــووە و ئێســتاش ســوورم لەســەر

---

٤٦. غەفـوور مەخمـووری- سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و کورتەیـەك لەژیانـی حەمـەد بەگـی. الحـوادث- بەغـدا- ١٩٨٩- ل١٧.

ئــەم بۆچوونــەم و بەرگــری لێدەکــەم.

(ئەســعەد عــەدۆ) یەکێکــە لەوانــەی کــە لەگــەڵ ئــەم بۆچوونــە دایــە: ((ئــەم گۆرانیــە تایبەتــە بــە ناوچــەی دەشــتی هەولێــر بەتایبــەت (ناوچــەی دزەیــی) بــەڵام لەبــەر تــام و چێــژی بــە لەززەتــی توانیویەتــی ئــەو ســنووره تەســکە ببەزێنــێ و بگاتــە ناوچــەی خۆشــناوەتی. هەروەهــا بنــاری هەیبــەت ســوڵتان، جــا ســەر لوتکــە بەرزەکــەی (قەندیــل) بەڵکــو خــۆی گەیاندۆتــە ناوچــەی (موکریــان) و لــە دەورو پشــتی (بــۆکان) خولــی خواردۆتــەوەو لەوێــوە بــەرەو (حاجــی ئۆمــەران) گەڕاوەتــەوەو دەنگــی زوڵاڵــی بردۆتــە نێــو ئەشــکەوت و گوێچکــەی ئــەو خانمانــەی ســەر کانیــی و کانییــاوی (زینــوێ) و (دەربەنــدی رایــات). لەوێــوەش بەســەر لووتکــە بەرزەکــەی (هەندرێــن) و (زۆزك) بــەرەو (داری شــەکرانێ) و ناوچــەی (بەڕانایەتــی) و (شــەمامك) گەڕاوەتــەوە کانــگا و لەباوەشــی (قــەراج) و لە(بێژنــگ بەســەر)ی، پــەڕو باڵــی گــڤ کردۆتــەوە.))[٤٧]

(ئەســعەد عــەدۆ) زۆر بــەوردی و زیرەکانــە پەنجــەی خســتۆتە

---

٤٧. ئەسـعەد عـەدۆ- لاوك و حەیـران لەفۆلكلـۆردا، رۆشـنبیری نـوێ- ژ (١١٠) سـاڵی ١٩٨٦- ل١٥٣.

سـەر ئـەم بابەتـە و یەکـەم کەسـە کـە بـەم شـێوەیە لـەم بابەتـە دوابێـت، سـەعدوڵڵا شـێخانی لەبـارەی ئـەم بۆچوونـەی (ئەسـعەد عـەدۆ) دەڵـێ: (منیـش دەنگـی خـۆم داوێمـە پـاڵ دەنگـی کاك ئەسـعەد عـەدۆ.)(٤٨)

جگــە لەمــە (ســەعدوڵڵا شــێخانی) خۆشــی لــەم بابەتــەی کۆڵیوەتـەوەو دەڵـێ: (گەیشـتمە ئـەوەی کـە حەیـران لـە دەشـتی هەولێــر بەتایبــەت مەخمــوورو قــەراج و کەندینــاوە ســەری هەڵـداوەو بڵاوبۆتـەوە بـۆ دەوروبـەری کۆیـە و خۆشـناوەتی...).(٤٩)

ئـەو بۆچوونـەی (سـەعدوڵڵا شـێخانی) کاریگـەری بۆچوونەکـەی (ئەسـعەد عـەدۆ)ی پێـوە دیـارە لەبـەر ئـەوەی بەتـەواوی پشـتی بــە بۆچوونەکــەی (ئەســعەد عــەدۆ) بەســتووە، ئەمــەش ئــەوە دەگەیەنــێ کــە بۆچوونەکــەی لەجێــی خۆیەتــی، لەبــارەی ئــەم بۆچوونــە وتوومــە: ("ئەســعەد عــەدۆ" لەژمــارە "١١٠"ی گۆڤــاری "رۆشــنبیری نــوێ" بەدرێــژی باســی ئــەم لایەنــەی کــردووەو راو

---

٤٨. سـەعدوڵڵا شـێخانی و خالـد جوتیـار- حەیـران و مەرگـی غەریبـان. الحـوادث- بەغـدا- ١٩٩٠- ل٢٥.

٤٩. سەرچاوەی پێشوو.. ل٢٤.

بۆچوونەکانیشـــی زۆر جـــوان و بەجێـــن.)[٥٠]

لەبەرامبـــەردا ئـــەم راو بۆچوونـــەدا بۆچوونێکـــی دیکـــە هەیـــە کـــە بۆچـــوونی (خالـــد جوتیـــار)ە دەڵـــێ: (لانکـــی ســـەرەتایی حەیـــران مەهابـــادە.)[٥١]

بـــەڵام بـــۆ ســـەلماندنی ئـــەم بۆچوونـــەی بەڵگەیەکـــی ئەوتـــۆی بەدەســـتەوە نییـــە کـــە پشـــتگیری پـــێ لـــە بۆچوونەکـــەی بـــکات ئـــەو بۆچوونـــەی (د.مـــارف خەزنـــەدار) نەبـــێ کـــە دەڵـــێ: (حەیـــران یـــا لەخاکـــی مەهابـــاد هاتۆتـــە دەشـــتی هەولێـــر یـــان بەپێچەوانـــەوە.)[٥٢]

مـــن ئـــەم بۆچوونـــە بـــە شـــتێکی چەســـپاو نازانـــم لەبـــەر ئـــەوەی دیســـان بۆچوونێکـــی بـــێ بەڵگەیـــە، (خالـــد جوتیار)یـــش ســـەرەڕای پشـــت پێبەســـتنی بـــە بۆچوونێکـــی زۆر چەســـپاوی نازانـــێ: (لەمەســـەلەی پەیدابوونـــی حەیـــران مـــن لـــەو قســـەیەی د.مـــارف زیاتـــر شـــك نابـــەم، بـــا ئـــەم قســـەیەی دکتـــۆر هەڵگێـــڕو وەرگێـــڕ

---

٥٠. غەفـوور مەخمـووری- سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و کورتەیـەك لەژیانـی حەمـەد بەگـی. الحـوادث- بەغـدا- ١٩٨٩- ل١٨.

٥١. خالـد جوتیـار- کورتـە سـەرەتایەك حەیـران. رۆشـنبیری نـوێ- ژمـارە (٦٣)- ئەیلـول- ت١- ١٩٧٧- ل٤٢.

٥٢. سەرچاوەی پێشوو.. ل٤٢.

بکەمــەوە وادیــارە رایەکــە زۆر چەســپاو نییــە.)[٥٣]

کەواتــە ئــەو بۆچوونــەی (خالــد جوتیار)یــش زۆر چەسـپاو نییـە لەبەرئــەوەی پشــتی بــە بۆچوونێــک بەســتووە کــە زۆر چەســپاو نییــە!

(ئەسـعەد عـەدۆ) بـۆ سـەلماندنی بۆچوونەکـەی کۆمەڵـێ بەڵگـە دێنێتــەوە کـە بــەڕای مــن بەڵگەکانیــش لەجێــن (کــێ لــە حەیرانــدا لــەم ناوانــەی زیاتــر بیســتووە "هەمیــن، ئەســمەر، خەجیــج، زرێــخ، نەخشــین، عەنیــف، عەیشــۆك، ئامیــن" کــە بــەزۆری لــە دەشــتی هەولێــر بــاون. یــان ئــەو هــەورو بارانانــەی کــە دەبــارن کــەم هــەن لــە (قەرەچــووغ، زوورگــەزراو، کەرکــێ حوســێنی غــازی، قەپــران، قەرەبــۆت...) زیاتــر روویدابــێ.

- وشـــەی خۆمـــان کـــە لـــە زۆربـــەی حەیرانەکانـــدا دەڵـــێ: کەندێنــاوەی خۆمــان، بێژینــگ بەســەری خۆمــان، قەرەچووغــی خۆمــان... هتــد.

- ئەگــەر ســەیری زمانــی حەیــران بکەیــن، بــێ گفتوگــۆ لەشــێوەی

---

٥٣. سەرچاوەی پێشوو...

شـــاری هەولێـــر بەتایبـــەت دەشـــتی هەولێـــر بـــەدەر نییـــە.).[٥٤] ئەمانــەو چەنــد بەڵگەیەکــی تــر.

ئەم بەڵگانەش زیاتربۆچوونەکەمان دەچەسپێنن:

- زۆربــەی حەیرانبێــژەکان خەڵکــی دەشــتی هەولێــرن و ئەوانیــش زیاتــر ســەرکەوتوون چ لــە بــواری دانــان و چ لــە بــواری گوتنــدا بێــت.

- کۆنتریــن (یەکــەم) ســەرچاوەش کــە حەیرانــی وەکــو تێکســت تۆمــار کردبــێ، ناوەڕۆکــی حەیرانــەکان بــاس لــە شــوێنەکانی ئــەو ناوچەیــە دەکــەن و بەتایبــەت ناوچــەی مەخمــوور:

(کیــژ دەڵــێ: کــوڕە ماڵوێــران شــوانە وەختــە شــەرتت هەڵــێ، تــو مەڕۆکــەی خــۆم لــە بــۆ بهاوێــوە کەڵکــی حوســێنی غــازی بــۆم باوێــوە کلکــەی گۆمەڵــێ، کیــژ دەڵــێ: کــوڕە ماڵوێــران خەڵــك دەتداتــێ ســەرێ شــەرتێ شــەکە مێیەکــی مــن لــە بەختــی خــۆت دەتدەمــێ جووتــە شــەمامە و شــەمامەی رەنگینــی باغەڵــێ.)[٥٥][*]

٥٤. ئەســعەد عــەدۆ- لاوك و حەیــران لــە فۆلکلــۆردا، رۆشــنبیری نــوێ- ژ (١١٠) ســاڵی ١٩٨٦- ل١٥٥.

٥٥. کوردی و مەریوانی- گۆرانی. أیتام- بەغدا ١٩٣٢ ل٧١-٧٢.

* هێناومەتــە ســەر رێنووســی ئێســتا لەوانەیــە کاتــی خــۆی ئامادەکارانــی ئــەم کتێبــە خۆیــان پیتــی (ر)یــان کــرد بــێ بــە (ڵ).

- هونەرمەندێکی گەورەی وەك (عەزیزی شارۆخی) رای وایە کە حەیران لە ناوچەی قەراج و کەندیناوە سەری هەڵداوە و گەیشتۆتە رۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەت (مەهاباد)، هەروەها (حەسەن حەیران) کە حەیرانبێژێکی قەراجە بە مامۆستای حەیرانی دادەنێ.[٥٦]

- لەڕووی دانان و گوتن و چێژ وەرگرتن و بەپێزی شێوەو ناوەڕۆکەوە هەردەم حەیرانی دەشتی هەولێر تەواوترو بەپێزترە.

- (ئاوازی ئەحمەدی حەمەدەمینی دزەیی) دەڵێ: (لە ناوچەی دزەییان حەیران زۆر لە باوەو، خەڵکەکە زۆریان پێ خۆشە.[٥٧]

لەپێشەوە گوتمان (کاتێك حەیرانبێژ دەست بە گوتنی حەیرانەکەی دەکات لە قەراج و مەخموور هەڵدەستێ بۆ هەر کوێیەك بڕوا هەر دەگەڕێتەوە ئەو ناوچەیە.)[٥٨] بۆ سەلماندنی ئەم قسەیە دوای سەروبنکردنی کۆمەڵە تێکستێکی حەیران بۆم

٥٦. لە چاوپێکەوتنێکدا ئەم زانیارییەم لە شاعیر (عەبدولڕەحمان بێلاف) لە ١٩٩٥/٤/١٥ لەشاری هەولێردا وەرگرت.

٥٧. ئاوازی ئەحمەدی حەمەدەمینی دزەیی- فۆلکلۆری کوردی لەناوچەی دزەییاندا. الأديب البغدادیە- بەغدا- ١٩٨٤- ل٥١.

٥٨. غەفوور مەخمووری- سەرەتایەك بۆ حەیران و کورتەیەك لەژیانی حەمەد بەگی. الحوادث- بەغدا- ١٩٨٩- ل١٧.

دەکـەوت کـە:

حەیرانبێژانمـان لـە مەڵبەنـدی حەیـران قەراتـی پیـرە مەخمـووری بەڕێدەکـەون بـۆ قەبرسـتانی (شـێخ محەمـەد) و ئاویـێ دەرمانـاوێ و جۆتـە ئاشـان و بنبـەردی و کەرکـێ حوسـێنی غـازی و گومبەتـی برایمـی بایـزی و، لـەوێ بەڕێـگای بازاڕگـەدا دەچنـە سـەر بیـرێ مەحمـوودی سـەنان لەبەینـی (گاوەرە) و (کاولـە کەنـدار)ی و هێـواش هێـواش شـۆڕدەبنەوە لـە بـۆ (دیبەگـە) و ئاقـاری (کەندینـاوێ) و تاوێـك مانـدووی خۆیـان لـە (کانـی داودە رەشـی) و (بیـرێ حاجـی رەحمانـی عاڵـڵای) دەحەسـێننەوە، لەوێـش بـەرەو (زوورگـەزراو)ی مـل دەنێـن و تادەگەنـە سـەر (گـردی پیـرداودی) و دەڕۆننـە ئاقـاری (شـێراوە) و (کاولـە قوچەبرباسـی)، لەوێـش بەڕێدەکـەون بـەرەو (بانـی گردەسـۆری) و (چەولنگـی کاولـە پـردێ) و (سـەلەی خەلیـل ئاوڕەحمانـی) و (بیسـتانەی گـەورە) و سـەرێ (گیـڕەش) و (بەسـتی شـەلغە) و (گۆکتەپـە) و (گۆمەشـینی سـەیدان) و لەپاشـان (دەربەنـدی پیـرە گۆمەسپانێ) و (دۆرێ حوشـتر قوتـان) و، لەدواییـدا بـەرەو سەربەتاسـێ خۆشـناوان و (قەراتـێ دوینـێ) و (تەوسـکە) و (کاموسـەك) و (کۆلکەڕەشـی) و (بابـە گیسـك) و (خـڕێ عەلـی

بەگـی) و لەدواییـدا لـە (کـۆڕەك)ی غلۆردەبنـەوەو لەگـەڵ (کیـژۆرە روانـدزی) و (بارەکیـان) تاوێـك دەسـت لەملانـێ و مەمـك کوشـین و گەوزگەوزانـێ دەکـەن، لەپاشـاندا هـۆی دەدەنـەوە بـەرەو (دارێ شـەکرانی) و (قەپـەك) و (مـام خـاران) و (دارەبـەن) و (ئاشـۆکان)، ئنجـا لەگـەڵ شـەپۆلی (زێـی پیـرە بادینـان) سـووڕدەخۆن و بـەرەو (عاوێـی بشـیریان) و (قوچەکـی کەرەکـێ یاسـیناغە) و (خەزنـەو تەرجانـی شـەمامك) و (رنـەی گوێـڕی) و (کوشـاف) و (زمـارەو زمـاران) و دێنـەوە سـەر گۆمـێ (سـێ قولینچـك) لەبەینـی (معێجیلـە) و (کاولـە مشـاری) و دەچنـەوە زیارەتـی (سـوڵتان عەبدوڵـڵای عارەبـی) و، لەپاشـان (گۆمـی گەڕیلـەو مارواشـان) و (دەراویـێ بازنـان) و (بسـتی بەرازکـوژان) و (خەندەکـێ بابـە خەلیفـەی) و، لەپـاش ئـەم گەشـتە دوورو درێـژە بـۆ دواجـار لـە (کلکـەی دارە بزمـاران) و (قەرەبۆتـك و قەرەبێتـکان) شـۆڕدەبنەوە لـە بـۆ (مەخمـوورە گچکەلـەی خۆمـان):

(دەرێـم: براینـە بەچـاوێ مـن بڕۆننـێ گەوارەکـی هینـا چەنـد هـورد دەبـاری، ئـەوا تەڕدەکاتـەوە دەوزێیـێ عارەبـان دەگرتـەوە دەشـتێ کاولـە قەراجـی سـەرێ قەرەبۆتـك و قەرەبێکتـان دەراوێ

قورینــگان گۆمــێ مارواشــان دەوزێیەکــەی بادینــان گومبەتەکــەی ســـوڵتان عەبدوڵــڵای عارەبــی ســەرێ قەراتــی پیــرە مەخمــووری شــۆڕدەبتەوە لــە دەرکــی بازاڕگــەی خۆمــان گەلــە گەلــە بەنــازی تەڕدەکاتـــەوە ســـەرو پەرچەمـــێ شـــەنگەبیێ گاوەرە و کاولـــە کەنــداری، ئەمــن دەرێــم: خۆزیــا بەخۆزیــداران باجگــری ماچــان بوومایــە لەســەر پردەکــەی کاولــە روانــدزێ ئەوەلــەن لــە کیــژۆرە بارەکیــان لەگــەردەن کێلــێ رواندزییــان لەســەر بەتاســێ خۆشــناوان هێقــە بەســـنجاقێ کۆییــان ســەر بــە پۆشــێ ســولەیمانییان لــە عەباڕەشــێ هەولێرییــان لــە بســك قوتــێ ســارەییان لــە کیــژێ خێلەکــی و رەوەنــدی و ئاکۆیــی و مامســار و خەیلانییــان، لــە شــل و مــل و چــاو بــە کل و باغەرشــۆڕێ دزەییــان، ئەمــان وەکــی فــەسرێ دەرەبــواران دێنــەوە لــە ســولتان عەبدوڵــڵای عارەبــی لــە گۆمــێ ســێ قولینچکــی لەگــۆڕێ معێجیلــەی ناوەڵــڵا لــە کەنــدو لەنــدێ کاولــە مشــاری.).[٥٩]

لەژێــر تیشــکی ئــەم راو بۆچــوون و بەڵگانــەی ســەرەوە دەتوانیــن بڵێیـــن مەڵبەنـــدێ ســـەرهەڵدانی حەیـــران دەشـــتی هەولێـــر،

---

٥٩. سەرچاوەی پێشوو.. ل١٤.

بەتایبەتـــی دەشـــتی مەخمـــوورو قـــەراج و کەندیناوەیـــە و لەوێـــوە بـــەرەو ناوچەکانـــی دیکـــەی کوردســـتان ڕۆیشـــتووەو شـــوێنی خـــۆی گرتـــووە.

ئەنجام

لەم لێکۆڵینەوەیەدا گەیشتمە ئەم ئەنجامانە:

١- حەیـران کـە جـۆرە مەقامێکـی رەسـەنی کـوردە، بریتییـە لـە دوو جـۆر:

أ- سەرچیایی.

ب- مەجلیسی.

٢- حەیران پەخشانە شیعرە.

٣- حەیــران بــە گشــتی ســێ قافیــەی تێدایــە کــە بریتیــن لــە (ســەربەند، ناوبەنـد، دوابەنـد)، هـەر حەیرانێـك ئـەم سـێ قافیـەی تێـدا نەبێـت حەیرانێکـی ناتـەواوە.

٤- بابەتــە ســەرەکییەکانی ناوەڕۆکــی حەیــران بریتیــن لــە (دڵــداری، وەســف، دەردی دووری، ســۆزدان، ئاینــی) و هەنــدێ بابەتـی دیکـە بەشـێوەیەکی لاوەکـی ناوەڕۆکـی حەیـران پێکدێنـن کـە بریتیـن لـە (مێـژوو، وەسـیەت و راسـپاردە، شـیوەن، بێئومێـدی، پیاهەڵدانــی منــداڵ، دەردی پیــری، بــەزم و رابــواردن، ســێکس).

٥- حەیـران لەدەشـتی هەولێـر بەتایبەتـی (مەخمـوور و قـەراج و کەندێنـاوە) سـەریهەڵداوەو بـەرەو شـوێنەکانی دیکـەی کوردسـتان رۆیشـتووە و بڵاوبۆتـەوە.

٦- ئـەوەی لەبـارەی حەیـران بڵاوبۆتـەوە زۆربـەی کۆکردنـەوەی تێکسـتی حەیـران و ژیانـی حەیرانبێژانـە دوور لـە لێـدوان و لێکۆڵینـەوە.

٧- حەیـران لـە قۆناغـی دەرەبەگایەتیـدا زیاتـر گەشـەی سـەندووە و پێگەیشـتووە.

پاشکۆکان

پاشکۆی یەکەم

تێکستی ئەو حەیرانانەی
کە لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوەیەدا بڵاوکراونەتەوە

وەك ئاسانکارییەك بەپێویستم زانی کە تێکستی تەواوی ئەو حەیرانانەی کە وەك نموونە هێناومەتەوەو لەگەڵ ئەم لێکۆڵینەوەیەدا بڵاوبوونەتەوە، لێرەدا کۆیان بکەمەوەو بەیەکەوە بڵاویان بکەمەوە، هیوادارم بەمەش هاوکاری ئەو بەڕێزانەم کردبێت کە لەم بوارەدا کاردەکەن، ئەمەش تێکستی حەیرانەکانە:

١- حەیران خۆخێ لۆ گۆتمە هەناریٚ، بەژنێ باریك وەرە ئەمن و توو دەستێ خۆ تێکبگرێن بچینەوە کەرکێ حوسێنێ غازی بزانین چی کردیە فەسریٚ بواریٚ، نازانم بەژنێ باریك لە مانگی نیسانێ نە بکەمە داکێ لانکێ نە بیکەمەوە کابانی ماریٚ.

٢- لە بانی بانییان لە بانی کۆیێ، کیژ دەبا بەژنت لەبۆ

مـن بمینـێ بەشـترە ئامەکانـی شـین دەبـی لـە وراتـی خالیـس و مەندەلـی لەسـەران دەگـرن نارنجـە لەبنـان دەگـرن زەردە لیمۆیـێ، وەڵڵاهـی ئەگـەر سـێ ماچـان وەرگـرم لـە گەردەنـێ زەرد خـۆم نـادەم بەخـودای بـە حاکمـی زاخۆیـێ.

٣- حەیـران دەرێـم: مەخمـوور لـە مـن بەنزمـە بایـە، چـاوی گەلـە رەشـە بسـکی بادایـە؛ ئەگـەر حەیرانـی کاکـی خۆتـان ناناسـن بەژنـی گەلـە باریکـە پشـتێ دەسـتی و چەرخـا رووەمەتـی کوترایـە، ئەمـن بەخراپـی خـۆم شـك نایـێ ئـەورۆ دانـی هێـوارێ بەژنـێ باریکەرانـە لۆچـی دری لەمـن گۆڕایـە.

٤- حەیـران بەچـاوێ مـن تەماشـا بکـەن رەوێ مامـزان تێکەربـۆوە مامزەکـەی مـن دابـڕا بەتاقـی تەنـێ، راوچیمـە لـە راوێ دەسـتم هەروەشـاند دارکـەرێ لـە داران تـۆزەك هێـروە هەرقەنـێ، توخـوا گەردەنـت برندکـە درێ هەردووکـمان کەسـادە بگرمـەوە شـەمامەکانی باغـەرێ تێـر بـۆن بکـەم خـارێ گەردەنـێ.

٥- دەمگـۆ: بـرام ئەوڕۆکـە بەویـێ ئێـوارێ چەنـدم گازدەکـرد؛ دیسـان دەرێـم: لـە ئازیکەنـدێ بندیانـان، بابـە شـەرتە لـە بەینـی مـن و بەژنـێ باریـك ئـەو سـارەکە کەپرەکـی لـە بـۆ وی بکـەم

بابــە دەرێــم لــە ســەرێ قەرەچووغــی؛ بناغەیــێ کەپــرێ دادەنێــم لــە ســۆتکەی دیــواری دەکــەم بــە قەنەفــرێ؛ کاریتــەی داوێمــێ لــە داری ســۆرگورێ؛ هەراشــی دەکــەم بــە رەشــەڕحانێ؛ ســواقی دەدەم بــە خەنــەی؛ مارنجــی دەکــەم بــە خاســە رەنگــێ؛ دەیڕشــێنم بــە بۆنــی گــوراوو رەشــەڕحانان، دەوجــە دەمگۆتــە بــرادەران خــەوێ کەپــرێ کەینــێ خۆشــە لەگــە ناســك بــەدەن و روو بەخــارو چــاو بەدەرمانــان؛ ئــەوەل مانگــی پایــزێ وەختــی مــار لــە دەرێــن لەبــەر شــەوبای شــەوێ؛ کزەیــێ شــەماری؛ برجــی ئەســتێران؛ مانگــی لــە چــاردەی؛ لەگــەر ئــەو زالم بابــەی گەلــە غەمگیــرە دەمگــۆ: شــەو لــە ســێ بــاری نیوەشــەوێ لەســە کەپــرێ خــەو گەلــە خۆشــە لەگــە بۆنــی قەنەفــرو مەرحەمــان تکــە تکــەی گــوراوێ دەنگــی ماچــان ئــەدی نەمدەگــۆ بــڕوا بەســەر مــارە بێگانــان.

٦- بابــە چەنــدم گۆتــە قەراجــی ماریژگــەت وێــران بــێ ئــەوڕۆ هێــوارێ نەمدەگــۆ: لــە گــەرم یــار بــا، دەوجــە قەرەچــووغ رەبــی کاول بــی دەتــوو ســەرێ خــۆ نــەوی کــە دەبــا مەفتــەن دیــار بــا، ئــەرێ براینــە وەی برادەرینــە دەوجــە نەمدەگــۆ دیتنــی دوور بــەدووری لەگــە عاشــقان یــا خــوا بــە ژەهــری مــار بــا.

٧- حەیــران لەمێــژە لێــم بڕاینــە جوابــە، هەنــاوم ســووتاینە لــە جەرگــم دراینــە زەردە قولابــە، دیتنــێ بەژنــێ باریــك و ناوقــەدێ زراوو زەنــدێ بــە بــازن لــە مــن بووینــە حــەزرەت و کابــە.

٨- حەیــران هەمینــە، گەردەنــی گەلــە زەردە؛ مەمکــی هەنگوینــە؛ روومەتــی گوڵــە؛ ســینگی ســپینە، براینــە برادەرینــە ئەمــن ســوندەکم خواردییــە بــە هەمــوو چــاك و پیــران ئەمــن پاشــی بەژنــێ باریــك و زەندەیــێ بــە بــازن؛ قامکەکــی بــە ئەنگوســتیلە؛ نێکەکــی بــە کەمبــەرە؛ ســەرەکی بــە لاســەرە؛ ئەمــن چــی دۆســت و چــی گــراوی دیــم نینــە.

٩- بابــی خــۆم و دەروێشــان مــردم هەنــدێ ئاخــت لــۆ هەرینــم، ئــەورۆ بــەوێ پایــزێ نەخۆشــەکی گەلــە گرانــم لــە بــۆ رەزامەنــدی خــودای کەرەمکــە دەمەکــێ وەرە ســەرینم، ئـــەی گەلــی موســلمانان بــا هەرگریــن دەفــە و عەلەمــان و تەپــری و بەیداغــان شــۆڕبینەوە لــۆ شــاری مەدینــەی لــە خزمــەت حەزرەتــی رەســوولوڵلا عەزیــزو خۆشەویســتان ببینــم.

١٠- بەســتۆرە بەســتۆڕەی گۆرانــان لــە مــن لــە بەربیانــێ، ئەســمەری کابایــزی قــاوەی دەگێــڕا لەگــەر فنجانــێ، کاکل ئاغــای گــەردی جوابــان

دەنێری لە بۆ مەولودی حەسەناغەی دەیگۆ: لە روحێ داکێ منت کەوی ئەوا لەشکرێ دزەییان هاتە خوارێ بەسەر قەراتێ پیرە هەولێرێ دەرێن: مەحموودی کاکە خانیە بەوێ سبیانێ دەورەی بەحرکەی رەنگینی بزرکردیە لەبەر تۆزێ میراتێ تالیعە و پیرە کارخانێ.

١١- براینە برادەرینە دەرێم: ئەورۆ هێوارێ چەندم گازکردی لەسەر بەنێ، ئەتوو پەرچەمت گەلە زەردە توخوا مەیان نێ لە خەنێ، دەرێم: بەژنێ باریك و زەندێ بە بازن و دوو چاوێ رەشکۆکە ئەو سارەکە بەوێ زستانێ دەچمە دەرێ لە کاولە وراتی ئۆباری منت بە ملی بی پاشی من جۆتە شەمامەی باغەرێ لەدەست کەسی دی مەنێ.

١٢- حەیران سەرم دێشی درم بە بارێ خەمان دەناری، موریدو دەروێش سەرێ دوو سارانە چەند عەبدارن لەدوو بابێ عەبدولکەریمی شێخەکەی کاولە مشاری، بەخۆی رۆیشت ئەمەشی بەجێهێشت لە خەم و تاری.

١٣- دارە خورما بە هوردە بەردە، قۆندەرەی زەردی زرۆقە چارۆگەی زەردە، کیژ دەرێ: کورە حەیران بەرانبەر بە عەوامێ

گونـدی کەتمـە بـن بارەکـی لۆمـان یـان بمخـوازە بەمـاری دنیایـێ یـان لـە دنیایـێ دەسـتم لـێ بـەردە.

١٤- حەیـران حەیرانـە خوایـە لێـم نەسـێنی ئـەو منـدارە، ئـازاو رەشـیدو چـالاك گەلـە ئەهلـی کارە، هەنـدە روح سـوك و شـیرنە داك و بابـی ئەختیـار بـوون شـەلەو کـۆرەو سـەقەت بـوون مەمنوونتـم یاڕەبـی بەخێویـان دەکا ئـەو منـدارە.

١٥- حەیـران حەیرانـە مـاری وێرانـم پیـر بوومـە هاتیمـە رێـزی ئێختیـاران، ئەوەنـدەی دەکـەم و دەکڕێنـم نایێمـەوە سـەر قرێـرو قامەتـی جـاران، سـوندی دەخـۆم بەغەوسـی مـار لـە بەغدایـێ برێنـە نازدارحەیرانـێ هەتـا کیـژ بـی لـە مـارە بابـان لـە پـاش چـاوی تـوو نەگـرم چ دۆسـت و یـاران.

١٦- حەیـران لـە کەندینـاوێ، بـە فکـرت نایـێ وەکـی دەچووینـە راوێ قەتێـمان دەگـرت بـەداوێ، لێماندەنـا بـە پـراوێ؛ ئەوجـا لـۆ خۆمـان لەسـەرمان دەکـردەوە ماسـتاوێ.

١٧- حەیـران لـە پەنـا سـەرگینی، ئەوجـا ئەمـن دەرێـم: وەرە خۆمـان ماتکەیـن کـەس نەمانبینـی، ئەتـو سـینگی خـۆت لـۆم واراکـە؛ مەمکەکـت لـە بـۆم بکـە بالیـف؛ هەتـا سـبەینێ دەوت

لەنــاو دەوی نێــم و بگــرم مەمکــێ دیکــەت؛ ئۆخــەی دەریــێ هەرمییـە؛ لەسـەر ئـەوێ سینگی تـوو بـە جـۆت خەومـان لێبکـەوی کـەس هەرمـان نەســتینی.

١٨- حەیـران لـە گـردان لـە گـردی دانـدۆکان، کیـژ لەسـەر پشـتێ کـورٍ لەســەر چــۆکان، گۆتمــێ نازدارحەیــران لــە کێنــدەرت راکــەم گوتــی: ئــەدی ئەمــن نارێــم لــە بنــی میتکــۆکان.

١٩- حەیــران دیبەگــە لەبــن زووری، کاغەزەکــم لــە بــۆ بنووســە لــۆ برایماغــەی لــە کاولــە مەخمــووری، ئەوســار ســەرێ چەنــد ســارانە بەتەمامــە بەژنــێ باریکەرانــە هەرگــرم لــۆ خــۆ بچمــەوە ســەرێ ســنووری.

٢٠- کیــژ دەڵــێ: کــورِە ماڵوێــران شــوانە وەختــە شــەرتت هەڵــێ، تــوو مەڕۆکــەی خــۆم لەبــۆ بهاوێــوە کەڵکــی حوســێنی غــازی بــۆم باوێــوە کلکــەی گومەڵــێ، کیــژ دەڵــێ: کــورِە ماڵوێــران خەڵــك دەتداتــێ ســەرێ شــەرتی شــەکە مێیەکــی؛ مــن لــە بەختــی خــۆت دەتدەمــێ جۆتــە شــەمامەو شــەمامەی رەنگینــی باغەڵــێ.

٢١- دەرێــم: براینــە بەچــاوێ مــن بڕۆننــێ گەوارەکــی هینــا چەنــد هــورد دەبــاری، تەڕدەکاتــەوە دەوزێیــێ عارەبــان؛ دەگرتــەوە

دەشـتێ کاولـە قەراجـی؛ سـەرێ قەرەبۆتـك و قەرەبێتـکان؛ دەراوێ قورینـگان؛ گۆمـێ مارواشـان؛ دەوزێیەکـەی بادینـان؛ گومبەتەکـەی سـولْتان عەبدولْـلای عارەبـی؛ سـەرێ قەراتـی پیـرە مەخمـووری؛ شـۆڕدەبتەوە لەدەرکـی بازاڕگـەی خۆمـان گەلـە گەلـە بەنـازی تەڕدەکاتـەوە سـەرو پەرچەمـێ شـەنگەبیێ گاوەرەو کاولـە کەنـداری، ئەمـن دەرێـم: خـۆزی بەخۆزیـداران باجگـری ماچـان بوومایـە لەسـەر پردەکـەی کاولـە روانـدزێ ئەوەلـەن لـە کیـژۆرە بارەکییـان؛ لـە گـەردەن کێلـێ رواندزییـان؛ لەسـەر بـە تاسـێ خۆشـناوان؛ هێقـە بـە سـنجاقێ کۆییـان؛ سـەر بـە پۆشـێ سـولەیمانییان؛ لـە عەباڕەشـێ هەولێرییـان؛ لـە بسـك قوتـێ سـارەییان؛ لـە کیـژێ خێلەکـی و رەوەنـدی و ئاکۆیـی و مامسـارو خەیلانییـان؛ لـە شـل و مـل و چـاو بـە کل و باغەرشـۆڕێ دزەییـان؛ ئەمـان وەکـی فـەسرێ دەرە بـواران دێنـەوە لـە سـولْتان عەبدولْـلای عارەبـی لـە گۆمـێ سـێ قولینچکـی لـە گـۆڕێ معێجیلـەی ناوەلْـلا لـە کەنـدو لەنـدێ کاولـە مشـاری.

پاشكۆی دووەم

تێكیستی ئەو هەشت حەیرانەی كە بۆ یەكەم جار بڵاوكراونەتەوە

(گۆرانـــی) نـــاوی ئـــەو كتێبەیـــە كـــە (كـــوردی و مەریوانـــی) ئامادەیـــان كـــردووەو لـــە ســـاڵی ١٩٣٢ لـــە چاپخانـــەی (أیتـــام) لـــە بەغـــدا چاپیانكـــردووەو بڵاویانكردۆتـــەوە، لەدووتوێـــی ٧٦ لاپـــەڕەدا تێكســـتی كۆمەڵـــێ سروودو گۆرانـــی و حەیـــران و لاوك و مەقامـــی لەخـــۆ گرتـــووە.

ئـــەوەی بـــەلای ئێمـــەوە گرنگـــە حەیرانەكانـــی نێـــو ئـــەم كتێبەیـــە كـــە بریتییـــە لـــە تێكســـتی هەشـــت حەیـــران و لەژێـــر ســـەرناوی (حەیرانـــی پـــژدەر) لەلاپـــەڕە (٧١ و ٧٢ و ٧٣)دا بڵاوكراونەتـــەوە، بەپێـــی ئـــاگاداری مـــن ئـــەم كتێبـــە یەكـــەم ســـەرچاوەیە كـــە حەیرانـــی تێـــدا بڵاوكرابێتـــەوە.

بەپێویســـتم زانـــی كـــە حەیرانـــەكان بهێنمـــە ســـەر ڕێنووســـی نـــوێ و لێـــرەدا بڵاویـــان بكەمـــەوە، ئەمـــەش تێكســـتی حەیرانەكانـــە:

١- ئەســـتێرەك هـــەڵات لـــە مـــن لـــە ئەســـتێرەی فەلـــەكا، ئەمـــا ماڵوێـــران لـــە خەڵكـــی دە خەلقـــان بـــە تـــاڵان دەچـــۆوە لێفـــەو بـــەڕەكا،

ئەمـان لـە منـی غەریبـە ماڵـێ بـە تـاڵان دەچـۆوە سـەرو ماڵـێ هـەروەك چاوەکـەی بەڵـەکا.

٢- کیـژ دەڵـێ: کـوڕە ماڵوێـران شـوانە وەختـە شـەرتت هەڵـێ، تـو مەڕۆکـەی خـۆم لەبـۆ بهاوێـوە کەڵکـی حوسـێنی غـازی بـۆم باوێـوە کلکـەی گومەڵـێ، کیـژ دەڵـێ: کـوڕە ماڵوێـران خەڵـك دەتداتـێ سـەرێ شـەرتی شـەکە مێیەکـی؛ مـن لـە بەختـی خـۆت دەتدەمـێ جۆتـە شـەمامەو شـەمامەی رەنگینـی باغەڵـێ.

٣- شـاخەکەی دەربەنـدی لـە مـن بـە چەرخـە، ئەمـا لەسـەرەوەی مـژە؛ لەژێـرەوەی بەرخـە، گەلـی دەبـران کـە یارکۆڵـێ مـن بەنـاس ناکـەن ئەمەتانـێ: شـەدە شـلە؛ شـل و ملـە؛ چـاو بەکلـە؛ مـل بـە هیـزارە؛ فەقـەت ئـاخ حەزلێکردنـێ خەڵکـی دەخەڵـکان بـە سـاڵ و مانگـە؛ ئـی مـن و بەژنـی باریکەلانـە بۆتـەوە خاتـوون ئەسـتی و شـێخ فەرخـە.

٤- ئەڵـێ گەلـی دەبـران ئـەو سـێبەرە گەلـێ خۆشـن سـێبەرێ دەوان شـەنگەبییان، هـەر چییەکـی دەکاتـەوە مەعبێنـی دوو دڵان رووی رەش بـی وەکـو قەشـەی دیانـان، نەوەڵـڵا گەلـی دەبـران نینۆکۆکـەی شـین بـی وەکـی مالومـی جـووان.

٥- کیــژ دەڵــێ یاخــوا بــاوك و بــرای مــن عەمریــان نەمێنــێ، تــو خواکــەی خــۆ گەنمەکــەی قەندەهــاری نەبــووم بــە هیشــکە وەردانــم وەرچینــێ، تــو خواکــەی بمداتــەوە بــە کــوڕە حەیرانەکــەی خــۆم ئەمســاڵەکە بەشــکم خێرێکیــم لــێ ببینــێ.

٦- لــە گەزگومبەتــی، خۆزگــە باوکــە گەوادەکــەی مــن قــەرزداری باوکــی هەتیمــە حەیرانــێ بــا بــە هــەزارو حەوســەتی، ئەنجــا خۆزگــە خــوا رەحمــی بخســتایە دڵــی باوکــێ مــن ئەمنــی دابایــە بــە هەتیــوە حەیرانــێ خــۆم بــە ئامەنەتــی.

٧- لــەڕێ و رێیــان، کالــەك و گــۆرەی چەشــنی فەقێیــان، کیــژ دەڵــێ: کــوڕە ماڵوێــران تــو ژن بەچــە دەخــوازی ئەگەرچــی ئەویــش دەڵــێ: وەڵــڵا بەڕشــك و ئەســپێیان.

٨- ئەســتێرەك هاتــە دەرێ لــە ماکــێ، ئەوەتانــێ براینــە شــەوق و شــەبەقێ خــۆ دەداتــەوە لــە عێلــێ عوربانــێ نەوەڵــڵا لــە قــەسرێ شــــەمامکێ، ئەوەتانــــێ گەلــــی دەبــــران گــــەر یارکۆڵــــەی بەنــــاس ناکــەن: شــەدە شــلە؛ شــل و ملــە؛ چــاو بەکلــە؛ مــل بــە هیــزارە؛ کارو کارمامزێکــی ســۆرکەلۆلەیە کــە ئەوەتانــێ دام دەبڕییــەوە لــە داکــێ.

پاشکۆی سێیەم

وێنەکان

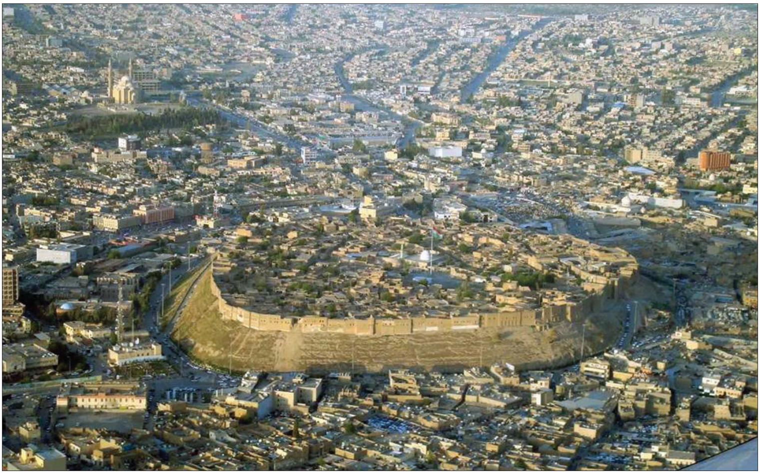

قەڵای هەولێر

مەخموور

قەڵاتی مەخموور

بازاڕگە (دەروازەی مەخموور)

بازاڕگە (دەروازەی مەخموور)

کانیاوی بنبەرد لە مەخموور

کانیاوی دەرماناوا لە مەخموور

ناحیەی گوێڕ

ناحیەی دیبەگە (کندیناوە)

ناحیەی قەراج (باقرت)

قشڵەی مەخموور

لووتکەی بێژینگ بەسەر لە چیای قەرەچووغ

بەرزاییەکانی زوورگەزراو لە دیبەگە

ئاشی شێخی چۆلی لە مەخموور

کەلوپەلی کۆنی ناوچەی مەخموور

چیای قەرەچووغ

کۆیە

رواندز

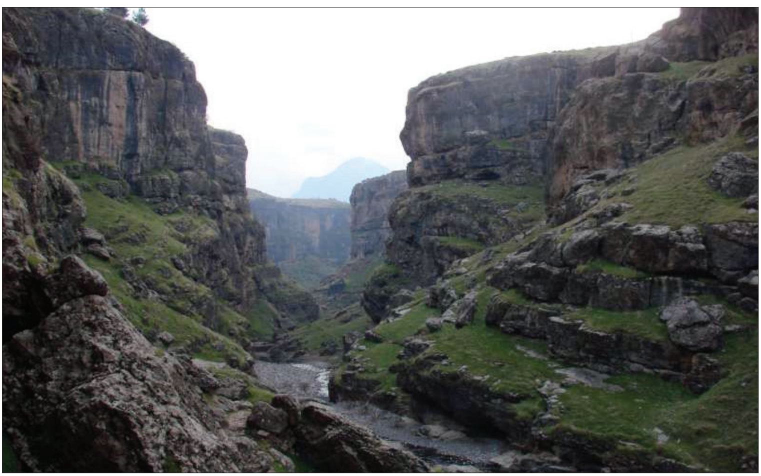

خەرەندی رواندز

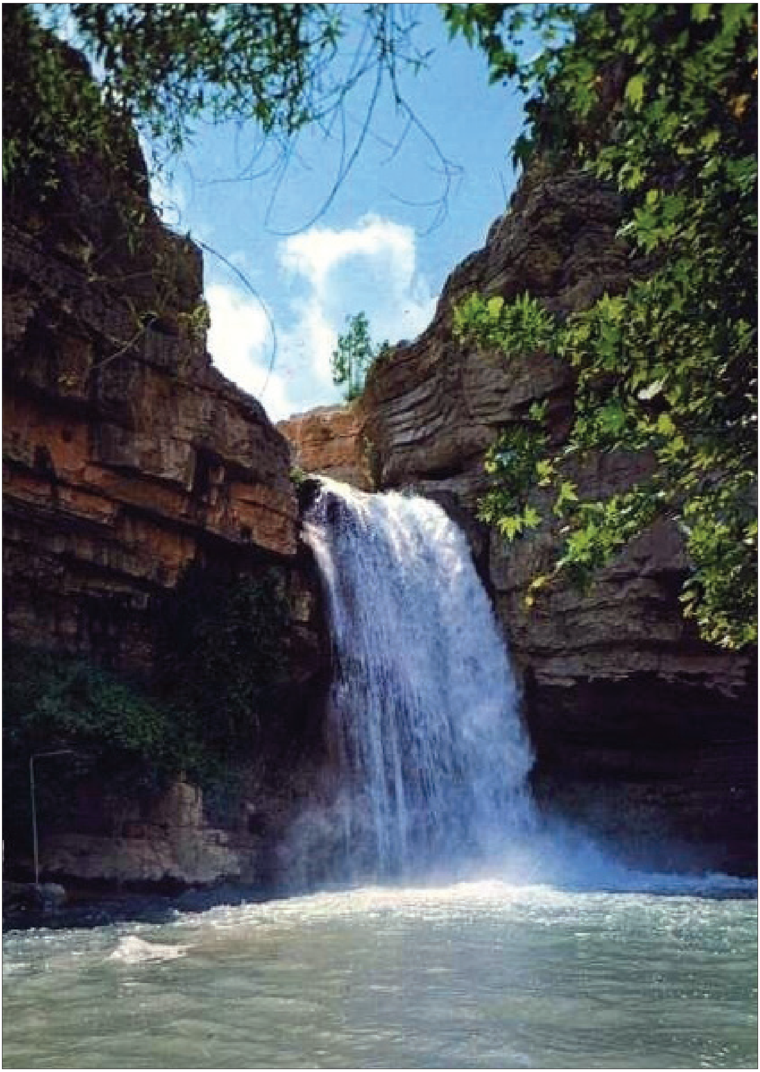

تاڤگەی گەلی عەلی بەگ

گەلی عەلی بەگ

گومبەتی ئیبراهیم ئاغای دزەیی لە مەخموور

گردی گوندی مشار سەر بە قەزای مەخموور

مەزاری حوسێن غازی لە مەخموور

مەزاری حوسێن غازی لە مەخموور

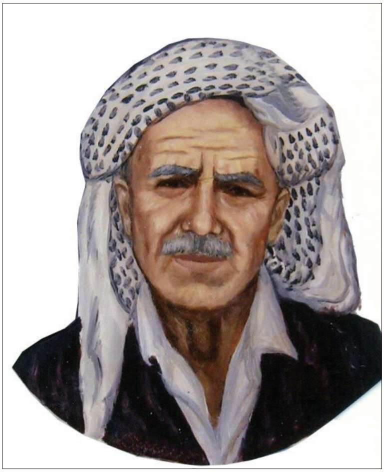

حەمەد بەگی

ڕەسووڵ گەردی

حەسەن حەیران

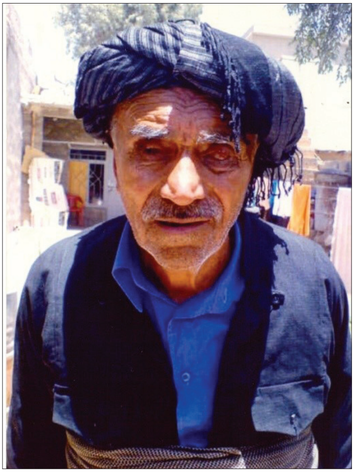

مستەفا کۆڕ

عومەر گاوەرەیی

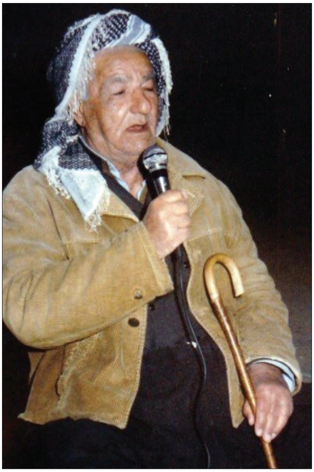

جەمیل عەلی ئاغا دزەیی

خدر گردگراوی

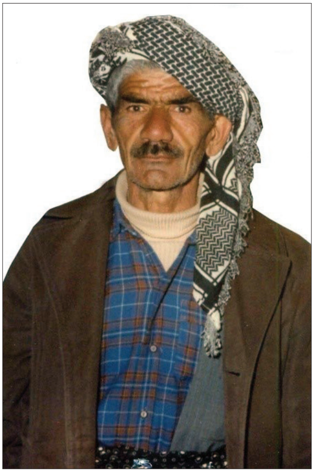

سەعید باداوەیی

خوچێ گدرون حەسەن

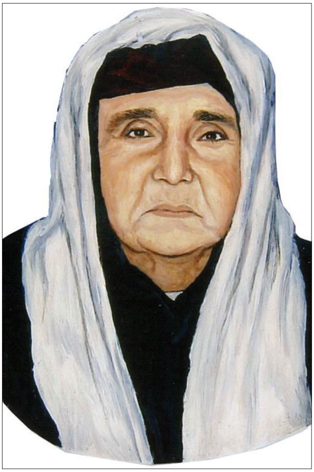

بەدیعە کەردزی

بێخاڵ

قەڵادزێ

داری (دێدەوان) لە ناوچەی کۆیە

سروشتی کوردستان

سروشتی کوردستان

سروشتی کوردستان

سروشتی کوردستان

زێی بادینان

کارمامزی دەشتی قەراج

چاکە گچکەڵەی بەرماڵان لە دەشتی مەخموور

شەقڵاوە

گردی پیرداود لە هەولێر

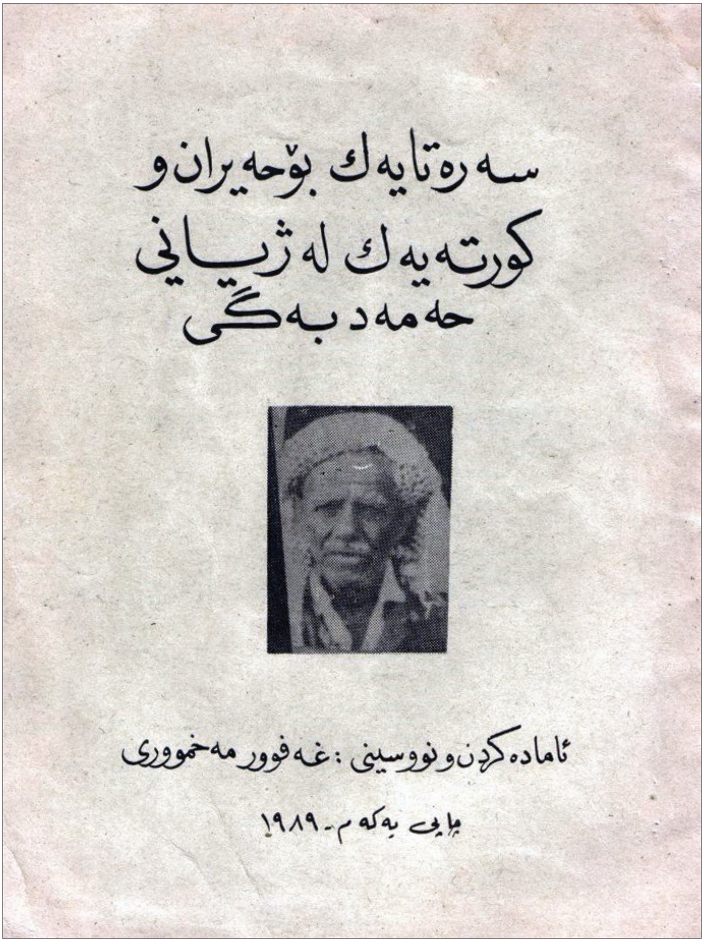
سەرەتایەك بۆحەیران و
کورتەیەك لە ژیانی
حەمەد بەگی

ئامادەکردن و نووسینی : غەفوور مەخمووری

چاپی یەکەم - ١٩٨٩

سەرەتایەك بۆ حەیران و کورتەیەك لە ژیانی حەمەد بەگی

غەفوور مەخمووری

چاپخانەی الحوادث، بغداد، ١٩٨٩

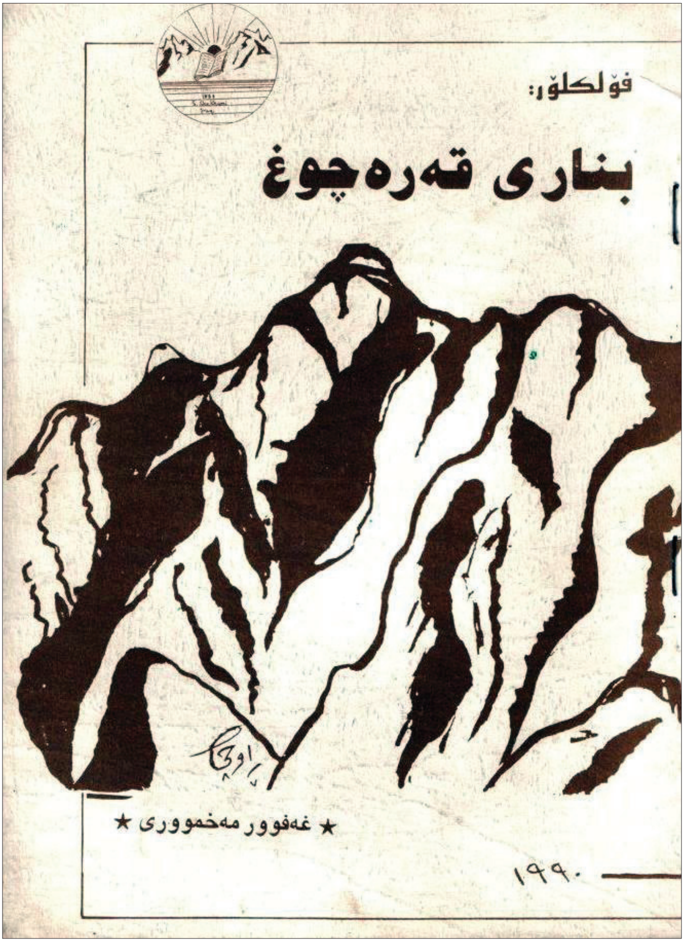

بناری قەرەچوغ

غەفوور مەخمووری

چاپخانەی الأمة، بغداد، ١٩٩٠

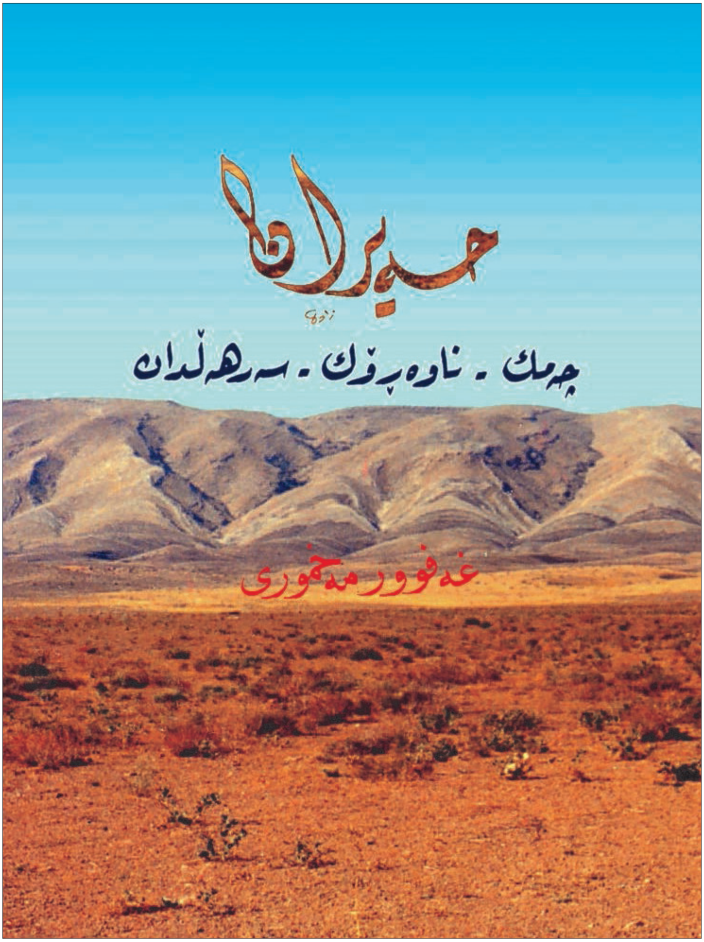

حەیران (چەمك، ناوەڕۆك، سەرهەڵدان)

غەفوور مەخمووری

چاپخانەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠١

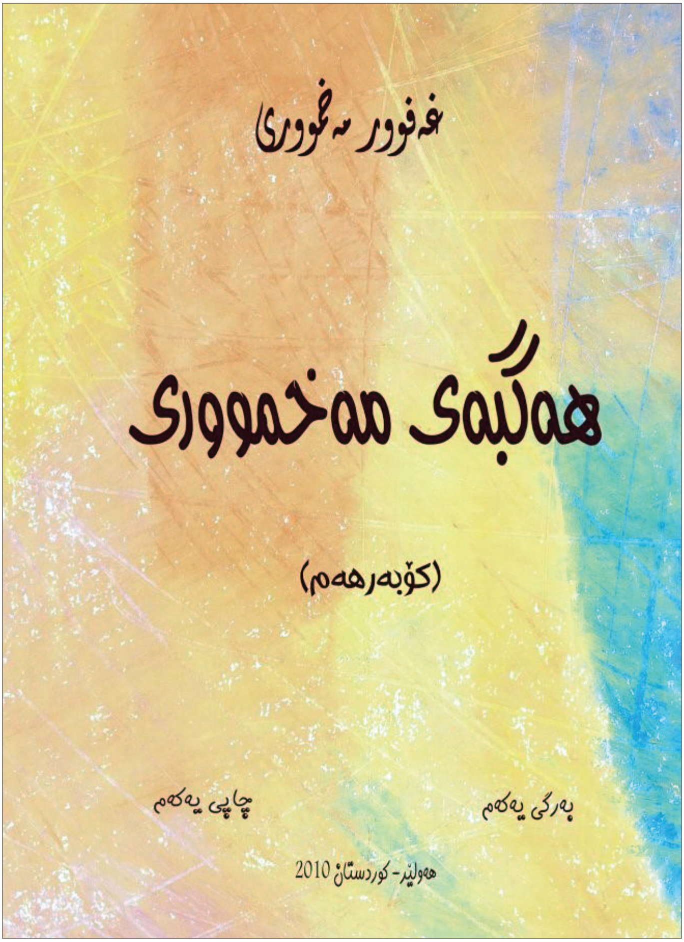

هەگبەی مەخمووری

غەفوور مەخمووری

چاپخانەی منارە، هەولێر، ٢٠١٠

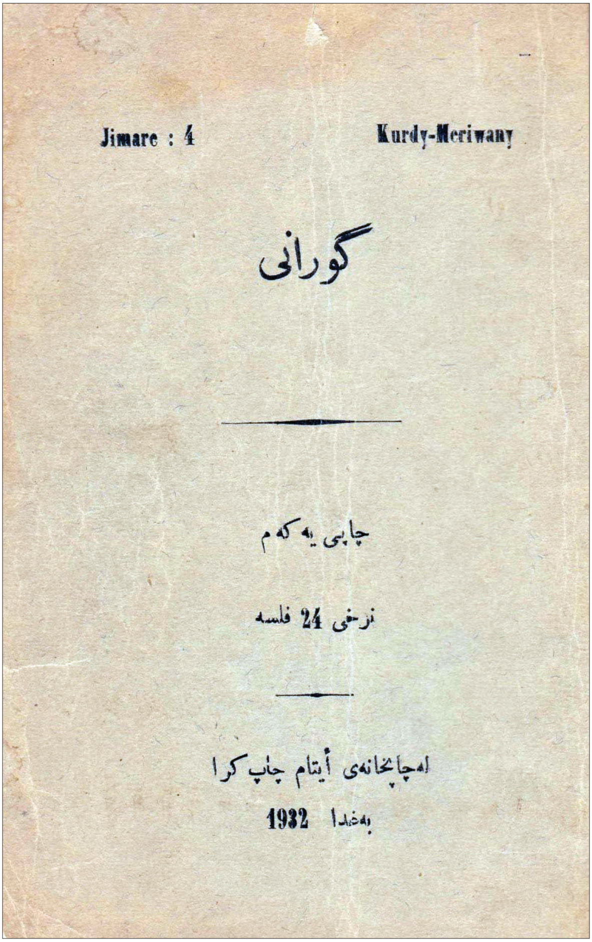
Jimare : 4 Kurdy-Meriwany

گورانی

چاپی یەکەم

نرخی 24 فلسە

لەچاپخانەی أیتام چاپ کرا

بەغدا 1932

گۆرانی

کوردی ـ مریوانی

چاپخانەی أیتام، بغداد، ١٩٣٢

غەفوور مەخمووری

- غەفوور تاهیر سەعید سارمەمی ناسراو بە (غەفوور مەخمووری).

- ساڵی ١٩٧٠ لە گوندی کەندی قەلان (وادي الغراب)ی سەر بە قەزای مەخموور لەدایکبووە.

- خوێندنی سەرەتایی لە قوتابخانەی میجانی سەرەتایی لە گوندی (مشار) تەواوکردووە.

- خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی لە مەخموور و هەولێر تەواو کردووە.

- دەرچووی بەشی زمان و ئەدەبی کوردی - کۆلێژی ئادابی -

زانکــۆی ســەلاحەددین - هەولێــرە.

- لــە ســاڵی ١٩٩٥ بــە هــاوکاری کۆمەڵــێ کەســایەتی نەتەوەیــی و وڵاتپارێــز یەکێتــی نەتەوەیــی دیموکراتــی کوردســتان YNDKی دامەزرانــدووە.

- ســکرتێری گشــتیی یەکێتــی نەتەوەیــی دیموکراتــی کوردســتان YNDKە.

- ئەندامــی پەرلەمانــی کوردســتان بــووە لــە خولــی دووەم (٢٠٠٥ تــا ٢٠٠٩).

- ئەندامی کارای سەندیکای رۆژنامەنووسانی کوردستانە.

- ئەندامی کارای فیدراسیۆنی رۆژنامەنووسانی جیهانە IFJ.

- ئەندامی یەکێتی نووسەرانی کوردە.

- ئەندامــی گــەڕی یەکەمــی دیالۆگــی کــوردی - عەرەبــی بــووە، کــە لــە مایســی ١٩٩٨ لــە قاهیــرەی پایتەختــی میســر بەســترا.

- کارگێــری لێژنــەی بــاڵای بەرەنگاربوونــەوەی بەعەرەبکردنــی کوردســتانە.

- ئەندامی لێژنەی ئامادەکاری کۆنگرەی نەتەوەیی کوردە.

- ئەندامی کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان KNK ە.

- خاوەن ئیمتیازی رۆژنامەی (میدیا)یە.

- سەرۆکی ئەنجوومەنی بەڕێوەبردنی گۆڤاری (سەرخۆبوون)ە.

- ئەندامی زۆربەی زۆری کۆنگرە و کۆنفرانسە سیاسی و ئەکادیمییەکان بووە کە لە کوردستان و دەرەوە بەستراون.

- کۆمەڵێ وتار و لێکۆڵینەوەی هزری و رۆشنبیری و ئەدەبی لە گۆڤار و رۆژنامەکانی کوردستاندا بڵاوکردۆتەوە.

- تا ئێستا کۆمەڵێ کتێبی بەچاپ گەیاندووە، کە ئەمانەن:

١- سەرەتایەك بۆ حەیران کورتەیەك لە ژیانی حەمەد بەگی، چاپی یەکەم، بەغدا، ١٩٨٩

٢- بناری قەرەچووغ، چاپی یەکەم، بەغدا، ١٩٩٠.

٣- سێ تیشك لە پەنجەرەی شیعرەوە، چاپی یەکەم، شەقڵاوە، ١٩٩١.

٤- حوارات حول القضيه الكورديه، الطبعة الأولى، بيروت، ١٩٩٩.

٥- حوارات حول القضيه الكورديه، الطبعة الثانيه، أربيل، ٢٠٠٠.

٦- حەیران (چەمك - ناوەڕۆك - سەرهەڵدان)، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠١.

٧- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٢.

٨- تعريب كوردستان، الطبعة الأولى، أربيل، ٢٠٠٦.

٩- بەعەرەبكردنى كوردستان، چاپى دووەم، هەولێر ٢٠٠٦.

١٠- بصراحة، الجزء الأول، الطبعة الأولى، أربيل، ٢٠١٠.

١١- هەگبەى مەخمووری، بەرگى يەكەم، چاپى يەكەم، هەولێر، ٢٠١٠.

١٢- بەعەرەبكردنى كوردستان، چاپى سێيەم، هەولێر، ٢٠١٠.

١٣- عومەر خامۆش (كۆشيعر)، چاپى يەكەم، هەولێر، ٢٠١٢.

١٤- تعريب كوردستان، الطبعة الثانيه، أربيل، ٢٠١٣.

١٥- كۆنگرەى نەتەوەيى كورد.. ئەركە هەنووكەيى و ئامانجە ستراتيژييەكان، چاپى يەكەم، هەولێر، ٢٠١٦.

١٦- الحيران (مفهوما ومضمونا وظهورا)، الطبعة الأولى، أربيل، ٢٠١٧.

١٧- نحو حريه واستقلال كوردستان، الطبعة الأولى، أربيل، ٢٠١٧.

١٨- مسعود البارزانى رمز الپێشمەرگايتى والمقاومە القوميە، الطبعة الأولى، أربيل، ٢٠١٨.

١٩- هزر و رامان، چاپى يەكەم، هەولێر، ٢٠١٩.

٢٠- الإتحاد القومي الديمقراگى الكوردستاني YNDK (اليوبيل

الفضــى ١٩٩٥ – ٢٠٢٠)، الطبعــة الأولــى، طهــران، ٢٠٢٠.

٢١ - يەکێتــی نەتەوەیــی دیموکراتــی کوردســتان YNDK (یۆبیلــی زیویــن ١٩٩٥ – ٢٠٢٠)، تــاران، ٢٠٢٠.

٢٢- اســتقلال کوردســتان (الأفــکار و التأمــلات)، الطبعــة الأولــى، طهــران، ٢٠٢٠.

٢٣- تعریب کوردستان، الطبعة الثالثه، طهران، ٢٠٢٠.

٢٤- بەعەرەبکردنی کوردستان، چاپی چوارەم، تاران، ٢٠٢٠.

٢٥- لەپێناو کوردستان، چاپی یەکەم، تاران، ٢٠٢٠.

٢٦- هەگبەی مەخمووری، چاپی دووەم، تاران، ٢٠٢٠

٢٧- بصراحة، الطبعة الثانیه، طهران، ٢٠٢١.

٢٨- تعریب کوردستان، الطبعة الرابعه، القاهرة، ٢٠٢٢.

٢٩- رسالتی من اجل کوردستان، الطبعة الأولی، طهران، ٢٠٢٢.

٣٠- اســتقلال کوردســتان (الأفــکار و التأمــلات)، الطبعــة الثانیــه، القاهــرة، ٢٠٢٢.

٣١- بصراحه، الطبعة الثالثه، القاهرة، ٢٠٢٢.

٣٢- رسالتی من اجل کوردستان، الطبعة الثانیه، القاهرة، ٢٠٢٢.

٣٣- یەکێتــی نەتەوەیی دیموکراتی کوردســتان YNDK (بەڵگەنامەکانی

شەشـەم كۆنگرەی YNDK)، چاپی یەکـەم، هەولێر، ٢٠٢٤.

٣٤- الاتحـاد القومـي الديمقراطـي الكوردسـتاني YNDK (وثائـق المؤتمـر السـادس ل YNDK)، الطبعـة الأولـى، أربيـل، ٢٠٢٤.

٣٥- الحيـران (مفهومـا ومضمونـا وظهـورا)، الطبعـة الثانيـه، أربيـل، ٢٠٢٥.

٣٦. سـەرەتایەك بـۆ حەیـران و كورتەیـەك لـە ژیانـی حەمـەد بەگـی، چاپـی دووەم، هەولێـر، ٢٠٢٥.

٣٧- بناری قەرەچووغ، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠٢٥.

٣٨- سـێ تیشـك لـە پەنجـەرەی شـیعرەوە، چاپـی دووەم، هەلێـر، ٢٠٢٥.

٣٩- عومەر خامۆش (كۆشیعر)، چاپی دووەم، هەولێر، ٢٠٢٥.

٤٠- حەیـران (چەمـك - نـاوەڕۆك - سـەرهەڵدان)، چاپـی دووەم، هەولێـر، ٢٠٢٥.

٤١- الحيـران (مفهومـا ومضمونـا وظهـورا)، الطبعـة الثالثـة، القاهـرة، ٢٠٢٥.

سەرچاوەکان

أ- کتێب

١- کوردی و مەریوانی، گۆرانی، أیتام، بەغدا ١٩٣٢.

٢- رەسووڵ بێزار گەردی، بژار، دار المعرفه، بەغدا، ١٩٥٧.

٣- رەسووڵ بێزار گەردی، گوڵە مێلاقەی کوردستان، النجاح، بەغدا ١٩٦٠.

٤- مەعروف خەزنەدار، کێش و قافیە لە شیعری کوردیدا، الوفاء، بەغدا ١٩٦٢.

٥- محەممەی مەلا کەریم، کۆمەڵێك لاوك و حەیران، الشفیق، بەغدا، ١٩٦٨ .

٦- مەحموود زامدار، دەروازەیەك بۆ ئاوازو گۆرانی کوردی، الحریە، بەغدا، ١٩٨٠ .

٧- ئاوازی ئەحمەدی حەمەدەمینی دزەیی، فۆلکلۆری کوردی لە ناوچەی دزەییاندا، الأدیب البغدادیة، بەغدا ١٩٨٤.

٨- ئەسعەد عەدۆ، لیرەیەك لە گەنجینەی نەتەوەی کورد، علاء، بەغدا ١٩٨٤.

٩- محەممەد کەریم شەریف، فۆلکلۆری هۆنراوەکانی کوردەواری، الحوادث، بەغدا، ١٩٨٦.

١٠- ئەحمەد حەیران، دیوانی حەیرانبێژان، ئەسعەد، بەغدا ١٩٨٨.

١١- سەعدوڵڵا ئیسماعیل شێخانی، سەربردەی کۆمەڵە حەیرانبێژێکی کورد، ئەسعەد، بەغدا ١٩٨٨

١٢- غەفوور مەخمووری، سەرەتایەك بۆ حەیران و کورتەیەك لە ژیانی حەمەد بەگی، الحوادث، بەغدا ١٩٨٩.

١٣- غەفوور مەخمووری، بناری قەرەچووغ، الأمة، بەغدا ١٩٩٠.

١٤- سەعدوڵڵا شێخانی و خالد جوتیار، حەیران و مەرگی غەریبان، الحوادث، بەغدا ١٩٩٠.

ب- رۆژنامە و گۆڤارەکان:

١- خالد جوتیار، کورتە سەرەتایەك حەیران، رۆشنبیری نوێ، ژمارە (٦٣)- ئەیلول و تشرینی یەکەم ١٩٧٧- بەغدا.

٢- خالد جوتیار، حەیران، بەیان، ژمارە (٤٨) ئادارو نیسان

١٩٧٨- بەغــدا.

٣- رزگار خۆشـناو، مەقامـە تایبەتەکانـی کـورد، رۆشـنبیری نـوێ، ژمـارە (٨١)- حوزەیـران- تەمـوزی ١٩٨٠- بەغـدا.

٤- ئەحمـەد حەیـران، ئاشـناییەك لەگـەڵ لاوك و حەیرانـدا، کاروان، ژمـارە (٢١)- حوزەیرانـی ١٩٨٤- بەغـدا.

٥- ئەســعەد عــەدۆ، لاوك و حەیــران لەفۆلکلــۆردا، رۆشــنبیری نــوێ، ژمــارە (١١٠) ســاڵی ١٩٨٦- بەغــدا.

٦- غەفـوور مەخمـووری، هونەرمەنـدی میللـی خـدر گردگـراوی، هـاوکاری ژمـارە (١٠١١).

٧- غەفــوور مەخمــووری، حەیرانبێــژو بەندبێــژ مەولــود شــۆڕەزەرتکەیی، هــاوکاری (١٠٨٨)، ١٩٨٩/٦/٢٩.

٨- غەفـوور مەخمـووری، حەیرانبێـژ سـەعید باداوەیـی، رەنگیـن، ژمـارە (٢١) تەمـوزی سـاڵی ١٩٨٩- بەغـدا.

٩- غەفـوور مەخمـووری، گومبەتـی برایمـی بایـزی، کاروان، ژمـارە (٧٩) ئەیلـولی ١٩٨٩.

١٠- غەفـوور مەخمـووری، چەپکـێ حەیـران و وتەیەکـی پێویسـت، ئۆتۆنۆمـی، ژمارە (٦٠) سـاڵی ١٩٨٩.

ج- دەستنووس:

١- غەفـــوور مەخمـــووری، بنـــاری قەرەچـــووغ، بەرگـــی دووەم، (دەســـتنووس).

د- چاوپێکەوتن:

١- چاوپێکەوتـــن لەگـــەڵ شـــاعیر (عەبدولڕەحـــمان بێـــلاف) لـــە ڕێکەوتـــی ١٩٩٥/٤/١٥ لـــە هەولێـــردا.

HAYRAN

(Concept - content - Emergence)

Ghafour Makhmouri

حەیران ئەو ئاوازە بەسۆزەیە کەوا لە گەرووی شمشاڵی شوانەکانی کوردستان دێتە دەرەوەو بەڕۆژگارێکی ترمان ئاشنا دەکات ئەویش ڕۆژگاری ڕابردووە، باسی ژیانی سادە و ساکاری کۆمەڵی کوردەواری و جوانی و ناسکی ئافرەت و خۆشەویستی نێوان کوڕەتیمە حەیران و کچەتیمە حەیران و جوانی و ڕازاوەیی سروشتی کوردستان و، ڕاوو ڕاوشکارمان بۆ دەکات و، سۆزی پەنگ خواردووی ناوەوەی کوڕەتیمە حەیرانە و دەکوڵێ و هەڵدەچێ!!

حەیران؛ تۆماری ئەڤینە و باس لە بەمراد نەگەیشتن و بێوەفایی ماڵە بابی نازدار حەیرانێ لە بەرامبەر خۆشەویستی و وەفاداری کچەتیمە حەیران و کوڕەتیمە حەیرانێ دەکات، هەناسەیەکە بۆن کروزی دووری و سۆزداری و توانەوەو هەڵقرچان و فەنا بوونی لێدێ!! هەندێ جاریش خۆشی و ناخۆشی نەتەوەو کارەسات و ڕووداوو نەهامەتییەکان لە ئامێز دەگرێ.

چاپی دووەم ٢٠٢٥ هەولێر _ کوردستان